

Gimnazija Ptuj
Volkmerjeva c. 15
2250 Ptuj

SEKSIZEM V OSNOVNOŠOLSKIH BERILIH

Sociologija

Raziskovalna naloga

Avtorici: Tjaša Gerečnik
Jerneja Erhatic

Mentorica: Alenka Bukovič, prof.

Ptuj, 2013

Zahvala

Zahvalili bi se radi vsem, ki so na kakršen koli način pripomogli k uspešni izvedbi raziskovalne naloge. Posebna zahvala gre najini mentorici, profesorici Alenki Bukovič, ki naju je podpirala in vodila med nastajanjem raziskovalne naloge, profesorici Aniti Ekert za lektoriranje naloge, ter Maji Slavič za prevod povzetka. Zahvaljujeva se tudi OŠ Ljudski vrt za izposojlo učbenikov in dr. Maci Jogan, ki je z izposojlo diplomske naloge pripomogla k lažjemu nastajanju in izpopolnjevanju raziskovalne naloge.

KAZALO

1	UVOD	5
1.1	NAMEN RAZISKOVALNE NALOGE	6
1.2	HIPOTEZE	6
2	TEORETIČNI DEL	7
2.1	STEREOTIPI	7
2.1.1	SPOLNI STEREOTIPI	8
2.2	SPOLNE VLOGE	9
2.2.1	TEORIJE OBLIKOVANJA SPOLNIH VLOG	11
2.3	CERKEV, RELIGIOZNOST IN SEKSIZEM	15
3	EMPIRIČNI DEL	17
3.1	ANALIZA BERIL	17
4	REZULTATI	41
4.1	PRIMERJAVA BERIL ZA DRUGI RAZRED	41
4.2	PRIMERJAVA BERIL ZA TRETJI RAZRED	41
4.3	PRIMERJAVA BERIL ZA ČETRTE RAZRED	42
5	ZAKLJUČEK	43
6	VIRI	44

POVZETEK

Spolnih vlog in s tem pričakovanih vzorcev vedenja za posamezni spol, se posamezniki učimo skozi proces socializacije. In ker razlike med ljudmi, tudi razlike glede biološkega spola, nikoli niso nevtralne, se v večini kultur en spol vrednosti višje kot drugi. Kot posledica takšnega vrednotenja nastane seksizem.

V teoretičnem delu naloge sva se posvetili ključnim pojmom in razpravam o spolnih vlogah, spolnih stereotipih in seksizmu. Šolski učbeniki so nekaj s čimer se srečajo vsi otroci v obdobju šolanja, zato naju je v empiričnem delu naloge skozi analizo osnovnošolskih beril zanimalo, kaj nas v le-teh že v zgodnjem obdobju našega šolanja »učijo« o spolnih vlogah. Ugotavljali sva kateri spol je bolj udeležen v javni in kateri v zasebni sferi, ter porazdeljenost poklicev med spoloma.

Družine bi naj res postajale vse bolj simetrične in s tem dela vse bolj enakomerno razporejena, vendar moški liki prikazani v osnovnošolskih berilih še vedno prevladujejo v javnih funkcijah in skoraj ne opravljajo gospodinjskega dela. Tudi ugotovitve porazdeljenosti poklicev so pokazale, da so moški dominantni na prav vseh področjih, opravljajo več poklicev kot ženske in v teh poklicih so pogosteje zastopani pri odgovornejših nalogah oziroma funkcijah. Ženske so dominirale le na področju šolstva, vendar so jim tudi tukaj namenjeni samo nižje vrednoteni poklici, npr. ženska je učiteljica, ravnatelj je moški. Ženske so torej »uporabne« le za vzgojiteljske poklice in poklice, ki zajemajo gospodinjska dela (perica, kuharica, šivilja), medtem ko so moški za fizične poklice (dimnikar, kmet, rudar), državne poklice (partizan, miličnik, vojak) in poklice na čelu države (grof, kralj, princ). Ženske prevladujejo v zasebnih funkcijah, ki pa se porazdelijo med vzgajanje otrok in opravljanje gospodinjskih del. S tem berila posredno sporočajo, da je mesto ženske v »kuhinji« in da je vzgoja otrok njihova odgovornost. Ugotovitve so pokazale, da je jasna delitev na moške in ženske vloge in s tem tudi seksizem prisoten v vseh osnovnošolskih berilih, ki so bili obravnavani. Kljub formalno zagotovljeni in priznani enakopravnosti spolov v večini modernih družb, imamo za postoriti še veliko, da bomo lahko govorili o popolni enakopravnosti spolov na vseh področjih družbenega življenja. Tudi šolski prostor je tisti, ki lahko k temu pomembno prispeva.

KLJUČNE BESEDE: spolne vloge, spolni stereotipi, seksizem, enakopravnost

ABSTRACT

Gender roles and expected behavioural patterns for individual sex are learned through the process of socialization. Because the differences between people, among them also differences regarding the biological sex, are never neutral, in most cultures one sex is valued more than the other. The consequence of such distinction is called sexism.

In the theoretical part of the paper we focused on key concepts and discussions and debates about gender roles, sexual stereotypes and sexism. In school all children come in touch with various textbooks. In the empirical part of the paper we wanted to establish what the textbooks teach us about gender roles. We established which sex is more present in the public and which in the private sphere, and we also wanted to establish the distribution of professions between sexes.

Families are getting more and more symmetrical, and with them the professions are becoming equality distributed among both sexes. Nevertheless, in the primary school textbooks men figures are often connected with public functions, and are hardly ever portrayed in connection with household chores. The findings about distribution of professions have shown that men are dominant in all areas; they are carrying out more professions than women. Men also tend to have or are positioned in higher functions than women. Women are only dominant in the educational system, but only in lower ranking occupations, e.g. the teachers are female, and the principle is usually male. Therefore women are often connected with educational occupations and occupations involving household chores (seamstress, cook, and laundress). Men on the other hand are connected with physical occupations (chimney sweeper, farmer, and coalminer), state roles (resistance fighter, policeman, and soldier), and roles as heads of state (count, king, and prince). Women are predominant in private functions, which are mostly bound to raising children and doing household chores. The textbooks are passing on the idea that women's place is in the kitchen and that the upbringing of children is solely her role. We found out that textbooks are clearly separating the roles of men and women, and that sexism is present in all primary school textbooks we studied.

Despite the formally accepted and assured gender equality in most of modern societies, there is much more to be done in order to achieve total gender equality in all spheres of social life. The school is also one of the places that can contribute to the change.

KEY WORDS: gender roles, gender stereotypes, sexism, gender equality

1 UVOD

V svetu, ki stremi k enakosti in enakopravnosti ne glede na katero koli fizično ali psihično lastnost, je še vedno v veliki meri prisotno prepričanje, da so moški višje od žensk, in to kljub mnogim poskusom dokazovanja nasprotnega in vzpostavljanja ravnotežja med obema spoloma. Značilno je razdeljevanje vlog glede na spol, ki se začne že v zgodnjih obdobjih socializacije.

Razmah je razlikovanje doživelo s poučevanje tega, kaj je prav in kaj ni, kaj je za deklice sprejemljivo in kaj je istočasno za dečke nesprejemljivo in obratno. Dejstvo je, da je največ nezavednega učenja v otroštvu, ko se otroci vsakodnevno učijo in dobivajo nove informacije z opazovanjem in posnemanjem drugih ter so vključeni v proces socializacije, ki je v prvih šestih letih življenja najbolj intenzivna in najpomembnejša, saj se naučimo osnovnega zadovoljevanja potreb. Zato je naučene vedenjske vzorce kasneje v življenju težko spremeniti. Včasih se ljudje sploh ne zavedamo, kako velik vpliv lahko ima kratka pravljica z mamo, ki kuha, in očetom, ki seka drva, ali pa pesmica o pogumnem možu.

S tem deklicam prikažemo, da je pričakovano, da kot odrasle sprejemajo vlogo matere, dečki pa vlogo moškega, ki opravlja težja fizična dela. Namen te raziskovalne naloge je izpostaviti delitve dela glede na spol preko učbenikov, ki jih v šoli uporablja večina učencev. Odpreti želimo oči tistim, ki si jih pred tovrstnimi problemi še vedno zatiskajo, in poiskati sklepe, ki lahko vplivajo na prihodnje razvijanje stereotipov.

Opredelili se bomo do beril, ki jih uporabljajo učenci v osnovnih šolah od drugega do četrtega razreda. Pričakujemo lahko razlike delitve del glede na spol, saj lahko te srečamo tudi v risankah, pesmih, pravljicah ...

KLJUČNI POJMI:

Seksizem: »Pojmovanje, da je en spol (moški) več vreden od drugega (ženskega).« (Barle – Lakota et. al., 2004: 260)

Spolne vloge: »Pričakovanja in zahteve, ki jih družba razvije do delovanja in obnašanja moških in žensk, predstave, kakšno obnašanje in dejavnosti so primerne za moške in kakšne za ženske.« (Barle – Lakota, et. al., 2004: 260)

Stereotipi: »Poenostavljena in posplošena pojmovanja (sodbe) o socialnih skupinah in njihovih pripadnikih.« (Kompare, et. al., 2008: 189)

1.1 NAMEN RAZISKOVALNE NALOGE

Šola ima zelo pomembno vlogo pri vsakem posamezniku. V tem času se izoblikuje osebnost in pogled na svet, ki se le pri redkih v kasnejših obdobjih spremeni. Zato je zelo pomembno, kakšno sporočilo dobijo otroci iz učbenikov. Utrdi se »dejstvo«, da so deklice ustvarjene zato, da bi postale matere in da imajo dečki na izbiro vrsto poklicev.

Zato je namen raziskovalne naloge preučiti spreminjanje spolnih vlog v šolskih učbenikih in ugotoviti, ali posredovane vsebine vsebujejo seksizem v kakršnikoli obliki. Za doseg tega cilja je bilo potrebno analizirati berila, ki jih učenci uporabljajo v drugih, tretjih in četrti razredih. Analizo starejših beril sva povzeli iz diplomske naloge z naslovom Seksizem v šolskih učbenikih (L. 1993) avtorice A. Roš. Analizo novejših beril sva naredili sami in naredili primerjavo.

1.2 HIPOTEZE

V raziskovalni nalogi postavljava naslednje 3 hipoteze:

H1 (hipoteza1): *Spolne vloge so v novejših berilih manj stereotipne.*

H2 (hipoteza2): *Ženski liki v osnovnošolskih berilih vse pogosteje opravljajo javne funkcije, medtem ko se moški liki vedno bolj vključujejo v gospodinjska opravila in jim pripada vse več zasebnih funkcij.*

H3 (hipoteza3): *Število poklicev, ki jih opravljajo moški in ženski liki v osnovnošolskih berilih, se je v novejših berilih bolj enakomerno porazdelilo.*

2 TEORETIČNI DEL

V prvem delu naloge smo se posvetili razlagi pojmov, ki so povezani s temo raziskovalne naloge, te smo opredelili in jih prikazali tudi na primerih iz vsakdanjega življenja. Zanimal nas je tudi vpliv, ki ga seksizem in s tem tudi razlikovanje vlog po spolu pušča na ljudeh v današnjem svetu, predvsem pri otrocih in mladostnikih, ki si v zgodnji socializaciji oblikujejo vedenjski okvir.

2.1 STEREOTIPI

Vse naše življenje se vrti okrog posplošenih sodb o nas samih, o drugih ljudeh ali pa o družbenih skupinah. Te sodbe se imenujejo stereotipi, ki nas oblikujejo, vendar pa je vpliv, ki ga imajo na nekoga, odvisen zgolj od posameznika. Torej kaj sploh so stereotipi? »Stereotip je posplošena in poenostavljena sodba o drugih ljudeh oz. družbenih skupinah. To so miselne sheme, ki se pojavljajo zaradi potrebe po poenostavljanju. Poudarjajo le tipične, izrazite poteze različnih skupin. Razlike med posamezniki zanemarjajo.« (Babšek, 2009: 162) Prvi vtis, ki ga ustvari nek človek, je lahko pogojen tudi s stereotipi, ki so nam znani že iz mladosti. Stereotipi so lahko tako pozitivni kot negativni, vendar pa slednjih v življenju opazimo več. Stereotipi v večini izhajajo iz nepreverjenih podatkov oz. razlag, torej izražajo le našo kognitivno oceno. Stereotipe sprejemamo kot preprosta dejstva, zaradi katerih lahko bolje razumemo ciljno skupino (o pripadnikih te ciljne skupine vemo »vse«). Do pripadnikov ciljne skupine pa ne gojimo nekih čustev ali nimamo tesnejše povezave. Velikokrat pa sporočevalci, ki izrekajo stereotipe, ne poznajo prvotnih lastnosti. Informacije priredijo tako, da se skladajo s ciljno skupino.

Stereotipe lahko ločimo na pozitivne, negativne ali nevtralne ali pa tudi na več podvrst: nacionalne, rasne, verske in spolne stereotipe, ki jih bomo v nadaljevanju podrobneje predstavili. Najbolj razširjeni stereotipi so o moških in ženskah, o različnih rasah in o ljudeh, ki so drugače spolno usmerjeni.

Stereotipiziranje pa nas lahko ovira tudi pri vsakdanjem življenju, iskanju zaposlitve ali prijateljev. Predvsem je tu pomembno izpostaviti problem stereotipiziranja žensk in črncev, predvsem z vidika iskanja zaposlitve. Zaradi razširjenih stereotipov v preteklosti ti sedaj otežujejo sedanost in prihodnost. (Hayes, Orrell, 1998; Babšek, 2009)

Na vsebino stereotipov vplivajo vsi dejavniki socializacije (družina, vrstniki, množični mediji idr.). Prav mediji pa so v večini glavni prikazovalec stereotipov med moškimi in ženskami. Moški naj bi bili odločni, močni, dominantni, ženske pa nežne, čustvene, razumevajoče in popustljive. (Kompore, et al., 2007)

2.1.1 SPOLNI STEREOTIPI

Spolni stereotipi so podvrsta stereotipov, ki pa so zelo razširjeni. Že iz pradavnine poznamo odnos med večvredno moško osebo in manj vredno žensko osebo. Le-to pa v današnjih časih zbuja veliko pomislekov in je znano kot eno izmed najbolj aktualnih vprašanj na svetu. Ženske naj bi delovale po pasivnih in moški po aktivnih principih. »Spolno stereotipiranje je torej proces, s katerim lastnosti ljudi presojava skladno z našimi pogledi na značilnosti, ki naj bi jih imeli vsi moški in vse ženske.« (Hayes, Orrell, 1998)

Razlike med spoloma pogosto spodbujajo še različne knjige in učbeniki, ki jih berejo predvsem otroci v šolah in vrtcih. Čas s seboj vedno prinese tudi spremembe, vendar so te, kadar govorimo o stereotipiranju zelo majhne, skoraj zanemarljive. Razlog teh sprememb bi lahko bilo vse večje zavedanje posledic, ki jih s seboj prinašajo stereotipi, v družbi in pripadajoči družbeni skupini. Lahko trdimo, da so spolni predsodki pogojeni s spolnimi stereotipi, ki se najpogosteje kažejo v pojmovanju in obravnavanju žensk kot manjvrednih v primerjavi z moškimi. Zelo negativno pa predsodki lahko vplivajo na samopodobo žrtve le-teh. (Hayes, Orrell, 1998; Kompare, et al., 2007; Babšek, 2009)

Zakaj sploh pride do spolnih stereotipov? Razlikovanje se je pričelo s poučevanjem razlik med spoloma. Zanimanje za to temo torej narašča že od prejšnjega stoletja. Znanstveniki so razlike začeli dokazovati na podlagi velikosti in oblike možganov, ki se pri obeh spolih razlikujejo. Sledilo je tudi k temu pripadajoče razlikovanje glede na inteligentnost. Ta hipoteza predpostavlja, da so ženske zaradi manjše možganske mase manj inteligentne kot moški. Ta hipoteza pa je bila končno ovržena leta 1981 z delom Stepheena J. Goulda, *The Mismeasure of Man*. Prav tako pa so pri tem pomagali IQ-testi, ki so dokazali, da biološki spolne pogojuje razlik v inteligenci. Vendar je kljub ovrženi teoriji razlikovanje še vedno prisotno.

Prevladovala so zapovedi o strogem spoštovanju »naravnega prava«, zato je bilo izobraževanje žensk vedno nadzorovano ali pa celo onemogočeno.

V novem veku so s procesi sekularizacije in deteologizacije glavno vlogo širjenja informacij pripisovali znanosti. Ženske so bila iz znanosti izključene z »znanstvenimi« utemeljitvami o izraziti drugačnosti in s tem tudi neprimernosti za tako resne dejavnosti.

A. Mahnič je v Rimskem katoliku (1894: 56, 59, 62) dejal, da je Bog ustvaril moškega z razumom in žensko s srcem. S tem se moškemu odpirajo vrata v znanost, ženske pa naj bi bile dobro in ubogljive hčere, zveste in sramežljive neveste ter pobožne in vestne matere. (Jogan, 2001)

NAJPOGOSTEJŠI NEGATIVNI STEREOTIPI, VEZANI NA ŽENSKE:

- lepa ženska – »tupa glava«,
- ženska veliko doseže s pomočjo svoje zunanosti,
- ženske vodijo predvsem čustva in intuicija,
- ženska ni za v šolo,
- ženska je za kuhanje in materinstvo,
- ženska intelektualno manj zmora kot moški,
- ženske naj služijo moškimi in otrokom ,
- ženske primarno ne uporabljajo razuma,
- možgane imajo le moški. (Jogan, 2001: 102)

Ambicioznost, občutljivost, delavnost, natančnost ... Za katere od teh lastnosti lahko rečemo, da so tipično moške in za katere, da so bolj značilne za ženske? Stereotipi in predsodki o tej tematiki so v družbi nezaželeni. Ko zavestno razmišljamo o tem, so naša stališča enakopravna. Ko pa je naša pozornost usmerjena drugam, kar je večino časa, celota vseh naših informacij o svetu oblikuje in usmerja percepcijo in naše delovanje avtomatično. Ravno zaradi nezavednega delovanja so spolni stereotipi o moških in ženskah v vsakdanjem življenju zelo navzoči. Lastnosti, ki naj bi bile značilne za moške, lahko označimo kot »agentne« lastnosti ali lastnosti, ki so povezane z močjo. Najpogostejše med njimi so: agresivnost, ambicioznost, dominantnost, voditeljsko vedenje, samozadostnost, individualizem ... Lastnosti, ki naj bi bile bolj značilne za ženske, lahko označimo kot »komune« lastnosti, glavne izmed njih so: vdanost, sposobnost popolne posvetitve drugim, želje pa umirjanju napetosti in negativnih čustev, pripravljenost pomagati, prijaznost, sočutnost, ljubezen do otrok ... Spolni stereotipi o »primernih« osebnih lastnostih pa ne temeljijo na dejanskih razlikah med spoloma, ampak na družbeno-kulturni definiciji spolne vloge.

Razlike pa so opazne tudi v raziskavi A. Avsec, ki je v slovenskem prostoru izvedla raziskavo o razlikah med spoloma v vrednostnih ocenah spolno stereotipnih osebnostnih lastnosti. Rezultati so pokazali, da so udeleženci obeh spolov za tipične ženske lastnosti izbrali predvsem nežnost, toplino in sočustvovanje, ki so na splošno bolj pozitivno vrednotene lastnosti kot »tipične« moške lastnosti. Vplivajo na boljše medsebojne odnose in kažejo na skrb za potrebe drugih. Pri rezultatih ocenjevanja prototipskega moškega pa je bilo več kot polovica lastnosti označenih za negativne. Zanimivo je, da so moški ocenjevalci bolj pozitivno ovrednotili sicer negativne lastnosti kot ženske. (Furlan, 2006)

2.2 SPOLNE VLOGE

»Vse družbe predpisujejo moškim in ženskam takšno ali drugačno vedenje in delo. Mnoge izmed njih skušajo te predpise racionalno utemeljiti s fiziološkimi razlikami med spoloma in z njuno različno vlogo pri razmnoževanju. Toda če primerjamo položaj moških in žensk v različnih kulturah, vidimo, da so ti dejavniki sicer bili izhodišče za razvoj take delitve, da pa je sedanja razdelitev delovnih vlog skoraj v celoti produkt kulture.« (Montagu, 1970: 20)

Pri spolnih vlogah »gre za pričakovanja, ki jih družba razvije do delovanja in obnašanja moških in žensk, in za oblikovanje predstav, kaj je zanje primerno in kaj ne«. (Barle-Lakota et al., 2004: 65). Spolne vloge niso naučene v zgodnjem otroštvu, temveč so posledica individualnega učenja. Na oblikovanje spolnih vlog posameznika ali posameznice vplivata struktura družbe in njena kultura ter tradicija. Vse informacije, ki jih posameznik ali posameznica dobi o spolnih vlogah, ki jih dobi od drugih ljudi, pojavov, dogodkov, itn., so v skladu s stereotipi o moškosti in ženskosti. Ti so vezani na značajske osebnostne lastnosti posameznika. Na podlagi teh stereotipov, ki delujejo kot sheme, otrok razvršča informacije na ustrezne in neustrezne glede na njegov biološki spol. Tako spolne vloge spremenijo biološki spol v družbeni spol. Tako naj bi bile ženske v zahodni kulturi čustvene, nežne, šibkejše, razumevajoče, moški pa inteligentni, močni, neodvisni, odločni in dominantni. Družbeni spol pa se skozi primarno socializacijo oblikuje tudi preko igrarč, igranjem različnih iger in branjem zgodb. Spolne vloge lahko namreč vidimo tudi v pravljicah in oglaševanjih, kjer so moški po navadi

predstavljeni kot glavni junaki, poslovneži in strokovnjaki, medtem ko so ženske prikazane kot tiste, ki so potrebne pomoči ali rešitve ter so gospodinje in matere. Različne raziskave po svetu in v Sloveniji so pokazale, da starši kupujejo igrače glede na spol. Tako deklicam kupujejo igrače, ki spodbujajo vlogo ženske kot gospodinje in matere. Te igrače jih naučijo neagresivnosti, nežnosti, skrbi za druge, pridobijo občutek za lepo in urejeno. Fantkom pa kupujejo igrače, ki jih naučijo tekmovalnosti, poguma, bojevanja, trdnosti in zaščitništva. Da uporabljamo stereotipe vsakodnevno, pa dokazuje tudi eksperiment na univerzi v Sussexu, kjer so dojenčke moškega spola oblekli v roza oblačila in dojenčke ženskega spola v modra oblačila, nato pa zabeležili odzive odraslih na dojenčkovo vedenje. Odrasli so takoj domnevali, da so bile deklice fantki in obratno. Tudi njihovo vedenje so razlikovali na različne načine glede na spol. Tako so nemirni fantki, ki so bili v resnici deklice, želeli biti aktivni in se igrati, nemirne deklice, ki so bili v resnici fantki, pa so bile čustveno vznemirjene in potrebne tolažbe. (Haralambos, Holborn, 2001; Barle-Lakota et al., 2004; Furlan, 2006; Kompare et al., 2008)

Ko spol sprejme neko določeno spolno vlogo, prevzame tudi hierarhično vrednost. S tem ko je določena spolna vloga izbrana za normo, se ji ostale spolne vloge podreajo in prilagajajo. Ustvari se hierarhija med spoloma. Spolne vloge in posledično spolno razločevanje vplivajo na neenakomerno porazdelitev moči. Pri tem so poudarjene prednosti enega spola in pomanjkljivosti drugega, kar vodi do prevlade enega izmed spolov. V današnji družbi je ta spol moški, kar privede do seksizma. »Seksizem je oznaka za celoto prepričanj, stališč, vzorcev delovanj in praktičnih vsakdanjih delovanj, ki temeljijo na strogem ločevanju dejavnosti po spolu ter podeljujejo posameznikom posebne neenake lastnosti glede na spol.« (Jogan, 2001: 1). S tem, da je moški spol več vreden od ženskega, žensko samodejno predstavi kot manjvredno, podrejeno moškemu in drugorazredno. Kot pravi Joganova (1990: 36) se je podrejenost žensk skozi generacije prenašala le za to, ker je bila sprejeta kot nekaj samoumevnega in vsakdanjega. Seksizem pa lahko opazimo na vseh področjih našega življenja. Opazimo lahko horizontalno segregacijo ali feminizacijo poklicev, ko se ženske zaposlujejo v določenih poklicih in dejavnostih. To so storitvene dejavnosti (trgovina, gostinstvo, frizerstvo, šolstvo), skrbstveni poklici (v zdravstvu, socialnem varstvu) in v tekstilni ter živilski industriji. Tudi če si ogledamo vertikalno segregacijo, vidimo, da ženske po hierarhični lestvici zasedajo mesta v sredini in na spodnjem delu lestvice. Na vodilnih položajih jih je le malo, kar velja tudi za tiste poklice in dejavnosti, v katerih prevladujejo ženske. Razlike so tudi v plačilu za isto delo glede na spol. Največje razlike v plačah so v Avstriji, na Cipru, na Češkem, v Nemčiji in na Slovaškem, najmanjše pa v Belgiji, Italiji, Sloveniji in na Malti (Evropski parlament, 2012). Tudi splošno volilno pravico in formalno pravico do sodelovanja v politiki so ženske dobile veliko kasneje kot moški. Tako so ženske volilno pravico v Avstraliji dobile leta 1902, medtem ko so jo na Novi Zelandiji dobile komaj leta 1983 (Barle-Lakota et al., 2004; Furlan, 2006).

2.2.1 TEORIJE OBLIKOVANJA SPOLNIH VLOG

»Ženske ne bodo nikoli vladale nad moškimi, tako kot so moški stoletja nad ženskami. Resnično močnejša osebnost nikoli ne čuti potrebe vladati nad kom. Samo slabiči čutijo potrebo, da imajo nekoga »pod sabo«, in se počutijo močnejše.« (Montagu, 1970: 15)

V 19. stoletju je bila zelo razvita patriarhalna družba. Verjeli so, da imajo ženske manjše možgane kot moški, so bolj čustvene in šibke z malo razsodnosti in še manj pravega čuta za stvarnost. Zunaj gospodinjstva so bile neuporabne oz. so lahko upravljale le manjše in nepomembne naloge. Na te ideje so začeli gledati drugače v prvi svetovni vojni, ko so ženske nadomestile moške poklice, medtem ko so se moški bojevali na frontah. Prevele so tudi tipično moške poklice, kot so na primer voznik avtobusa, sprevodnik, tovarniški delavec in mnogo drugih. S tem so dokazale, da so sposobne opravljati iste poklice kot moški. Še več, pri delih, ki so zahtevali drobno in natančno delo, so se izkazale boljše od moških.

Razlogov za začetek podrejenosti žensk je več. Eden izmed njih je zagotovo biološki razvoj. Ženske so tiste, ki rodijo otroke ter jih morajo nato hraniti in negovati. Zaradi tega so bolj navezane na stalno mesto kot moški. Zaradi tega ženske ostajajo doma, skrbijo za otroke in kuhajo, medtem ko moški vsakodnevno zapuščajo dom. Če vzamemo za primer človeka v času, ko je poznal samo nabiralništvo in lov; ženska je v okolici doma nabirala uporabne sadeže, zelišča oz. vse, kar je uporabno in se lahko pridobi brez lova. Skrbeti je morala še za otroke, pripravljati hrano in opravljati druga domača opravila. Ker je mož odšel na lov, ji ni preostalo veliko časa, da bi se naučila še česa drugega. S tem, da je mož vsakodnevno hodil na lov, se je vsakodnevno naučil nekaj novega, nekaj koristnega za nadaljnje uspešno lovljenje kot na primer razpoznati sledove, prepoznati rastline in izdelovati orožje. Po lovu mu je ostal še čas, da se je lotil drugih dejavnosti – vrezovanje okraskov v orožje, kasneje v razvoju pa še lončarstvo, tkalstvo in pletarstvo. Iz tega lahko razberemo, da ima delitev del med spoloma biološko podlago, kar pa še ne pomeni, da je moški predestiniran za lovca. Pomeni le, da so družbene vloge posledica biološko pogojenih razmnoževalnih funkcij obeh spolov. To še dodatno podpre kultura, ki jo je ustvaril človek sam. V nekaterih kulturah velja nekaj za žensko opravilo, drugih za moško; v nekaterih kulturah moški in ženske delajo skupaj, v drugih so strogo ločeni. Vse to nam prikaže, da porazdelitev vlog ni odvisna od bioloških zakonitosti, temveč od kulture same. Ker so torej ženske stoletja živele v prepričanju, da je moški gospodar, ženska pa podložna, jim je to postalo že samo po sebi umevno, kar je samo še en dokaz več, da je na delitev spolov vplival družbeni razvoj. (Montagu, 1970)

Vendar pa antropologa Lionel Tiger in Robin Fox trdita, da na vedenjske razlike vpliva tudi biogramatika. »Biogramatika je gensko pogojen program, ki vnaprej določa človeka, da se vede na določene načine.« (Haralambos, Holborn, 2001: 592) Ta program ni isto kot nagon, saj ga lahko močno spremeni kultura. Moška in ženska biogramatika sta si v marsičem podobni, vendar imata pomembne razlike. Tiger in Fox trdita, da so moški bolj agresivni in dominantni kot ženske, kar je gensko pogojeno. Te razlike med hormoni naj bi si delno pridobili z genskim nasledjem naših človeških primatskih prednikov, delno pa s prilagoditvijo na lovsko življenje. Moški lovijo, kar je agresivna dejavnost. V nasprotju s tem pa ženske biogramatika programira, da rojevajo in skrbijo za otroke. Tiger in Fox torej trdita, da je biogramatika prilagojena spolni delitvi dela v lovski družbi, ki se nadaljuje v moderni družbi, in da je vsak poskus za uniseksualizacijo del delovanje proti naravi. (Haralambos, Holborn, 2001)

Nekateri znanstveniki menijo, da je vzrok za razlike v obnašanju in družbenih vlogah med spoloma v hormonih. Aktivnost raznih hormonov pa je tesno povezana z delovanjem živčnega sistema in bi lahko hormoni posredno vplivali na osebnost, obnašanje in čustveno dispozicijo.

Ehrhardt je preučeval razvoj in obnašanje deklic, ki so bile kot še izrodki izpostavljene visokim količinam androgenov – moškemu hormonu. Trdil je, da so ta dekleta pokazale več fantovskih značilnosti kot njihove sestre ali vrstnice. Večkrat so si izbrale šport in igre na prostem kot pa lutke in otroško nego. V teh študijah so se skoraj vse deklice rodile z nečim, kar je spominjalo na moške genitalije in so jih obravnavali kot fantke. Zaradi tega je možno, da so njihove fantovske značilnosti posledica socializacije. Ann Oakley, ki trdi, da ženske družbene vloge niso posledica ženske biologije, ampak so kulturno določene, se upira na primer, v katerem otroku, ki so ga na začetku obravnavali kot dečka, pri sedmih mesecih šel na operacijo, tako da je dobil podobo deklice. Pri 17 mesecih so otrokovo fantovsko ime spremenili v dekliško, ga obravnavali kot deklico in ga oblačili v dekliška oblačila. Kasneje je mati povedala, kako "ženska" je postala deklica. To kaže, da so bili vplivi okolja, ne pa hormonska sprememba v možganih, tisti, ki so povzročali "fantovsko" obnašanje. (Haralambos, Holborn, 2001)

Tako ko je danes »dejstvo«, da so ženske manjvredne, tako je bilo nekoč dejstvo, da je Zemlja ploščata, da se Sonce vrti okrog Zemlje, da žuželke nastajajo iz gnijoče snovi. Vendar je bilo prvo dejstvo v 16. stoletju dokazano kot napačno, drugo pa v 17. stoletju. In tudi danes bi vzeli ta dejstva za pravilna, če se ne bi dokazalo nasprotno. Tako tudi danes verjamemo, da so ženske manj vredne, vitkejša, manj pametnejša in šibkejša od moškega.

Zaradi svoje velikosti in moči je moški lahko fizično in psihično gospodoval nad žensko. Večja postava in večja moč sta postali znamenji moškosti. To pa fantje začnejo dokazovati že v otroštvu z igrami in s športom, ki so navadno prirejene tako, da poudarjajo šibkost in podrejenost deklic. Zanimivo pa je, da se to začne v obdobju, ko so deklice od fantov večje in močnejše od svojih moških vrstnikov. Fantje se tako igrajo s puškami in z drugim orožjem, so surovi, odločni ter se navdušujejo nad bolj divjimi športi.

Ženske so torej šibkejši spol, vendar precej bolj prenašajo lakoto, utrujenost, bolezen in druge življenjske težave. So torej še vedno šibkejši spol? Po naravi je ženska čvrstejša kot moški, le po telesni moči je šibkejša. Od novorojenčkov ostane pri življenju več deklic kot fantkov, kar velja po vsem svetu. Ženske tudi dlje časa živijo, saj imajo moški večjo moč in večjo velikost, zaradi česa porabijo več energije in se tudi telo hitreje izmuči in umre. Če primerjamo življenjsko dobo zaposlenega samskega moškega in zaposlene samske ženske, ugotovimo, da zaposlene samske ženske živijo dlje časa kot zaposleni samci.

Za najmočnejši dokaz za žensko manjvrednost je veljalo to, da ima ženska manjše možgane. Povprečna teža možganov Evropejke je za 120 g manj od povprečne teže možganov Evropejca. Zaradi teh 120 g naj bi imeli ženski možgani manj sive snovi in s tem tudi manj razuma. Vendar je veliko raziskav pokazalo, da velikost možganov ne vpliva na inteligenco. Tudi prazgodovinski ljudje so imeli večje možgane od nas, vendar ne moremo trditi, da so bili zaradi tega pametnejši. Živali kot na primer slon in kit imajo večje možgane kot ljudje, vendar še ni nihče trdil, da so pametnejše od nas samih. (Montagu, 1970)

Tabela 1: Nekatere družbene posledice bioloških razlik med spoloma (Montagu, 1970: 36)

SPOLNE RAZLIKE	KAKO SE OČITUJEJO	DRUŽBENE POSLEDICE
Moški so večji in močnejši	Lažje opravljajo težja dela	Gospodstvo moških
Ženske rodijo in redijo otroke	Ne morejo daleč od doma	Zelo različna opravila in naloge; različna vzgoja obeh spolov
Moški bolj mišičasti	Želja po fizičnem uveljavljanju	Večje zanimanje moških za šport
Moški večji; hitrejše presnavljanje	Potrebuje več hrane	Bolj dejaven in junaški
Ženska šibkejša	Ne more po moči tekmovati z moškimi	»Ženski« pripomočki za dosego cilja
Moški se zaveda moči	Z žensko želi ravnati nežno	Predpisi kavalirstva
Telesne in genitalne razlike	Različno oblačenje glede na lagodnost in koristnost	Razlike v noši
Zgodnejša spolna zrelost deklic	Prej godne za spolno občevanje	Deklice prej godne za možitev
Menstruacija	Vpliva na telo in duševnost; zavest o izgubi krvi; še drugi znaki	Tabuji glede žensk, psihične in družbene omejitve
Vloga pri spolnem aktu	Ženske lahko spolno občujejo brez poželenja, moški ne	Prostitucija v glavnem pri ženskah; posilstvo pri moških
Nosečnost pri ženskah	Večje tveganje pri spolnem občevanju, negotovo očetovstvo	Dvojna »morala« strožja za neporočena dekleta in ženske
Mena pri ženskah	Rodnost se neha veliko prej kot pri moških	Možnost poroke za moškega traja dlje kot za žensko
Ženska biološko odpornejša proti boleznim; telesno odpornejša	Dočaka večjo starost. Ženske številčno vedno bolj prekašajo moške	Nevarnost za monogamni zakon; problem starih devic in vdov

Talcott Parsons pravi, da je pojasnjevanje odnosov med spoloma neločljivo povezano tako z družino kot s sistemom. Domneva, da družbene spolne vloge temeljijo na biologiji. Temeljna razlaga razporejanja vlog med spoloma je ta, da nosečnost in dojenje zbližata otroka in mater. Otrok tako z materjo vzpostavi močnejšo in tesnejšo vez kot z očetom, zato se mora moški specializirati v alternativni instrumentalni smeri. Parsons označi žensko vlogo v družini kot »ekspresivno, kar pomeni, da ženska ustvarja toplino varnost in čustveno podporo.« (Haralambos, Holborn, 2001: 595) Vse to pa je nujno potrebno za otrokovo primarno socializacijo. Moški preživi svoj delovni dan in instrumentalno vlogo v družbi, ki je v današnjem času zelo ambiciozna in usmerjena k dosežkom, kar pa lahko privede do vsakodnevnega stresa in zaskrbljenosti. Naloga ekspresivne ženske je, da obda moškega z ljubeznijo, upoštevanjem in razumevanjem in s tem sprošča njegovo napetost. Zato mora v družini, ki želi normalno funkcionirati, obstajati jasna delitev glede na spol in se s tem ekspresivna in instrumentalna vloga dopolnjujeta. (Haralambos, Holborn, 2001; Furlan 2006)

Tako kot Parsons tudi John Bowlby trdi, da je vloga ženske doma z otroki še posebej pomembna v primarni socializaciji. Izvajal je številne študije mladoletnih prestopnikov. Ugotovil je, da je večina psihološko motenih v prvih letih svojega življenja ločena od matere. Veliko jih je odraščalo v sirotišnicah, kjer so bili prikrajšani za materinsko ljubezen in so dajali vtis nesposobnosti dajanja ali

sprejemanja ljubezni. Zato Bowbly sklepa, da vsak že kot dojenček nujno potrebuje materin intimen in stalen odnos ter njeno toplino. Trdi torej, da obstaja biološko pogojena psihološka potreba po intimnem odnosu med materjo in otrokom. (Haralambos, Holborn, 2001)

Biološki razlagi spolnih vlog pa strogo nasprotuje Ann Oakley. Trdi, da so te teorije le posledica umetno ustvarjenega sociološkega mita, ki ga podpira samo domneva, da biologija človeka nujno določa vlogo ženske v družbi. Ta sociološki mit razloži tako, da nekdo za otroke mora skrbeti in jih vzgajati. Ker očetje delajo, mora za to poskrbeti mati. Vendar pa mati tukaj ne predstavlja biološke matere, temveč le družbeno vlogo skrbnice. Oakleyeva trdi, da ravno zato, ker ženske skrbijo za otroke, moški lahko gredo od doma in se zaposlijo. Parsons je pri svoji obravnavi spregledal, da ženske svojega življenja ne preživijo več tako, da skrbijo za otroke, temveč da skrbijo za dom in za moža. Funkcija sociološkega mita je torej le ohranjanje izročila in zagotavljanje, da so moški interesi glavni. Oakleyeva obtožuje Parsonsa, da njegova teorija temelji na prepričanjih in vrednotah njegove lastne kulture. »Sociolog moško vlogo postavi na prvo mesto: instrumentalna vloga je prvotnejša od ekspresivne, ker moškega ni doma, je ženska odgovorna za dolžnost v njem in ne narobe.« (Oakley, 2000: 196) To pomeni, da ekspresivna vloga ženske ni nujna za delovanje družine, temveč obstaja le zato, ker je to prikladno za moške, otroke, zakon in za družino. Če bi torej ženske imele svojo svobodo, bi bila ta razdiralna in pogubna. (Haralambos, Holborn, 2001; Furlan 2006) Bistvo vzorca spolnih vlog, za katerega sociologi trdijo, da je nujen za preživetje sedanje družbe, je ekonomsko izkoriščanje ženske kot neplačane delavke, vzgojiteljice otrok, gospodinje in služkinje telesnih, čustvenih in poklicnih potreb moškega. (Oakley, 2000)

Proti trditvi, da je materina prisotnost nujno potrebna v primarni socializaciji, Ann Oakley kot argument postavi primer z Alora, otoka v Indoneziji. Ker so v tradicionalni alorski družbi ženske odgovorne za gojenje in zbiranje zelenjave, so se že štirinajst dni po rojstvu otroka vrnile na polja. Otroka so pustile v varstvu sorodnikov – očeta, sester, bratov. Četudi so torej ženske odsotne v otrokovi primarni socializaciji, na naraščaj to ne vpliva. Tudi trditev, da vsak otrok potrebuje intimen in stalen odnos z materjo, Oakleyeva zavrača. Veliko raziskav kaže, da materina zaposlitev ne vpliva negativno na otrokov razvoj. Raziskave kažejo ravno nasprotno – otroci zaposlenih mater redkeje postanejo prestopniki, ko tisti, katerih matere so ves dan doma. (Haralambos, Holborn, 2001)

2.3 CERKEV, RELIGIOZNOST IN SEKSIZEM

Religija je pogosto pomemben del kulture družbe. V večini religij je ženska postavljena v podrejen položaj, zato sva se odločili, da v teoretični del naloge vključiva vpliv religije na oblikovanje spolnih vlog in spolnih stereotipov.

V 80-ih letih 20. stoletja se je v vseh zahodnoevropskih državah (razen v Italiji) povečala sekularizacija. To je proces, povezan s povečanjem individualne avtonomije in zmanjševanjem družbene kontrole nad udeleževanjem v cerkvenih dejavnostih, navzven torej označuje zmanjševanje obiska cerkva.

Ravno cerkve, ki so jedrne institucije družbenega urejanja, so ključni dejavnik za ohranjanje seksistične tradicije. »Analiza petih svetovnih religij (judovske, krščanske, islama, hinduizma in budizma) kaže, da kljub manjšim variacijam vse te religije (in njihove cerkve) vključujejo sovražnost do ženske, ki se kaže v zagovarjanju nesamostojnosti in podrejenosti moškimi ...« (M. Jogan, 1997)

Cerkve je v procesu institucionalizacije prevzela številne »pred-moderne« navade in običaje, npr. monarhično in patriarhalno obliko vladavine. Sčasoma pa je začela prevzemati predsodke v zvezi z ženskami, ki govorijo v prid patriarhu.

Prevladujoča idealna podoba ženske se pojavlja v devici Mariji, ki ima glavno pozitivno lastnost: ljubezen do trpljenja, zraven pa tudi do usmiljenja, prav tako pa jo zaznamuje tudi pripravljenost pomagati vsem, ki so pomoči potrebni itd. Prav s temi lastnostmi in poudarjanjem brezmadežnega spočetja izraža sovražnost do spolnosti. Zaradi takšnega pripisovanja lastnosti lahko domnevamo, da večina žensk, ki dela zunaj doma, občuti krivdo zaradi zanemarjanja njene domnevne primarne vloge – to je materinstva.

Kljub zmanjševanju religijske usmeritve med ženskami v drugi polovici 20. stoletja stališč Katoliške cerkve ni mogoče potisniti na stran. Pozornost pritegne spoznanje, da je bila cerkvena dejavnost vedno usmerjena v družino, ki je bila tradicionalno rezervirana za ženske. »Kljub množičnejšemu vstopu žensk v javni prostor pa je obremenjenost ženske z družino ena od ključnih ovir pri uresničevanju načela enakih možnosti v vseh sodobnih (evropskih) družbah.« (Jogan, 2001: 130)

Tabela 2: Spreminjanje vernosti glede na spol (Jogan, 2001: 130)

LETO	Verni moški (% od vseh moških respondentov)	Verne ženske (% od vseh žensk respondentk)
1978	39	52
1993	57,6	63,7

Ženske opazno predstavljajo večino v religioznosti. V kategoriji vernikov, ki redno obiskujejo cerkvene obrede (13 % od vseh respondentov) pa je delež žensk še večji, kar 71,1 %. V kategoriji nevernih pa ni večje opazne razlike med spoloma. (Jogan, 2001)

Cerkveno vodstvo je s Konstantinom prevzelo patriarhalno obliko vladanja in ureditve, ki je veljala v takratni rimski kulturi. S tem pa so prevzeli tudi glavno načelo rimskega prava, ki ženskam ni bilo naklonjeno. Po rimskem pravu naj bi bila ženska povsem podrejena očetu oziroma možu. Ženska ni bila deležna zakonske zaščite in je bila povsem brez pravic, bila je mentalno in fizično šibka. Takšen

položaj pa je imela ženska tudi znotraj Cerkve, ta se je še bolj stopnjeval v četrtem stoletju, ko so določili, da se ženska zaradi svoje nečistosti ne sme približevati oltarju.

Zaradi življenjskega etosa, ki teži k vzpostavitvi enakosti in enakopravnosti ljudi (ne glede na raso, spol ...), postaja ženskam patriarhalni krščanski sistem vse manj ustrezen. Zato je kot odgovor na patriarhalni androcentrizem krščanstva nastala feministična teologija. To je kritična teologija osvoboditve, kjer novi subjekt (ženska) pride do besede. Feministične teologinje tako poskušajo obuditi zgodovino in izpostaviti ženske vrednote. Do nastanka feministične teologije ni bilo nobenega kritičnega vrednotenja negativnih razlag tekstov Geneze in drugih svetopisemskih odlomkov, ki se nanašajo na ženske. Vendar do večjega preobrata v Cerkvi ni prišlo, razširila pa se je zavest o spolni neenakosti spolov v Cerkvi in religioznem področju.

Kljub temu da se tako Cerkev kot tudi družba obračata k duhu enakovrednosti in enakopravnosti spolov, določene zapostavljenosti še vedno ostajajo. Te pa so posledica težko odstranljivih predsodkov, ki so globoko zakoreninjeni v cerkveni miselnosti in strukturi. Življenje žensk še vedno ostaja bolj negotovo in ranljivo kot življenje moških. Lahko trdimo, da je razkorak med teorijo in prakso še vedno zelo velik. Ženska prevečkrat sama nosi večinsko odgovornost za družino in vzgojo otrok. Zaradi obremenjenosti s službo po drugi strani ženske občutijo nezadoščenje in utrujenost, ki nastopi kot ovira pri razvijanju vseh sposobnosti. Zato je še naprej treba razmišljati o vprašanju enakega dostojanstva med moškimi in ženskami. Prav tako pa je treba opazovati in poudarjati tudi škodljivost predsodkov, ki so v veliki meri krivi za situacije, kjer spol pomeni oviro (za ženske) in prednost (za moške). (Furlan, 2006)

3 EMPIRIČNI DEL

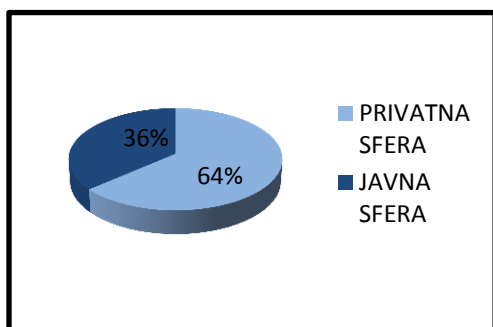
Empirični del zajema analizo beril za drug, tretji in četrti razred osnovne šole. Analizirali sva berila novjših izdaj (2003, 2005, 2010), ki jih učenci uporabljajo v osnovnih šolah in jih primerjali z analizo beril iz let 1991 in 1992, ki jo je opravila A. Roš v diplomski nalogi Seksizem v šolskih učbenikih (1993). Uporabili sva tabeliranje podatkov, s pomočjo katerih sva grafično prikazali posamezne sfere in področja pojavljanja ženskih in moških likov.

3.1 ANALIZA BERIL

BERILO ZA DRUGI RAZRED OSNOVNE ŠOLE (Hiša, hiška, hiškica, 1991)

Tabela 3: Funkcije vlog po spolu in sferah (Vir: Roš, 1993)

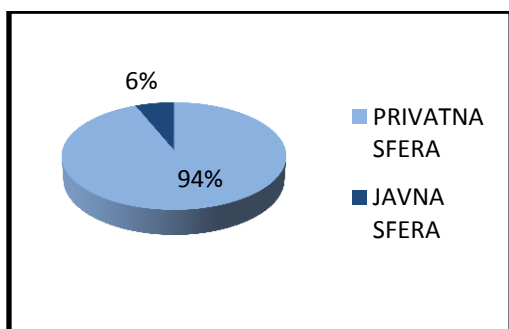
FUNKCIJA SPOL (SORODSTVENI POLOŽAJ)	PRIVATNE FUNKCIJE	JAVNE FUNKCIJE	N
OČE	*popravlja sina pri jeziku *opominja sina pri jedi *se pogovarja s hčerko *opozarja sina *opozarja sina	*se odpelje v Beograd *se odpelje v Ameriko *vozi avto *gre obiskat babico	9
DEDEK	*se pogovarja z vnukom *tolaži vnuka		2
STRIC			
N	7	4	11
MAMA	*pospremi otroka v šolo *se igra s sinom *poje uspavanko *pelje otroka na hrib *suši odeje *drži otroka za roke *pomaga sinu obleči hlače *prepove uporabo nekaterih besed *pohvali hčerko *pokara sina *išče sina *kupi sinu suknjič *zašije gumbek *čisti otrokom škornje	*lovi ribe v reki	15
BABICA	*pelje vnuka na sprehod		1
TETA			
N	15	1	16
SKUPAJ	22	5	27

Slika 1: Udeležba moškega po sferah

Tabela 4: Udeležba moškega po sferah

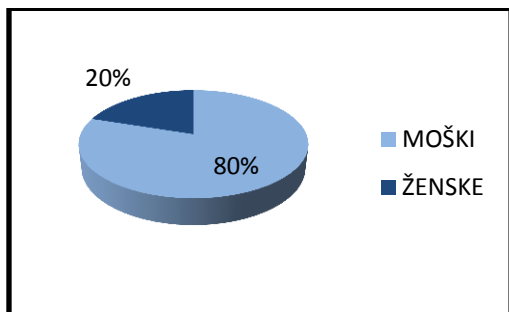
SFERA	ŠTEVILO FUNKCIJ	ŠTEVILO FUNKCIJ [%]
JAVNA	4	36
PRIVATNA	7	64

Slika 2: Udeležba ženske po sferah

Tabela 5: Udeležba ženske po sferah

SFERA	ŠTEVILO FUNKCIJ	ŠTEVILO FUNKCIJ [%]
JAVNA	1	6
PRIVATNA	15	94

Slika 3: Zasedenost javne sfere po spolu

Tabela 6: Zasedenost javne sfere po spolu

SPOL	ŠTEVILO FUNKCIJ	ŠTEVILO FUNKCIJ [%]
MOŠKI	4	80
ŽENSKI	1	20

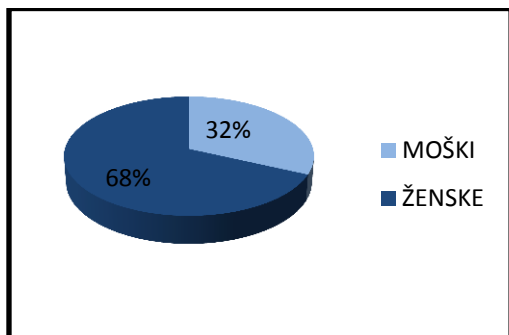

Tabela 7: Zasedenost privatne sfere po spolu

SPOL	ŠTEVILO FUNKCIJ	ŠTEVILO FUNKCIJ [%]
MOŠKI	7	32
ŽENSKI	15	68

Tabela 8: Poklici in vloge v javni sferi (Vir: Roš, 1993)

MOŠKI	N	PODROČJA	ŽENSKE	N
*princ *car	2	DRŽAVA	*kraljica	1
*miličnik *orožnik *vitez *partizan	4	UNIFORMA		
*znanstvenik *učenjak	2	ZNANOST		
*pesnik	1	UMETNOST		
*ravnatelj *učitelj	2	ŠOLSTVO	*učiteljica *učiteljica	2
*dimnikar *kmet *kretničar *mornar *krojač *pastir *lončar *delavec *ribič *čevljar *zidar *kmet *poštar *kmet	14	MANUALNI POKLICI	*snažilka *kuharica	2
*zamorski kralj *kralj Matjaž *Peter Pan *palček *tolovaj *drevesni palček *škrat *marsovček *Pedenjped *Pedenjped *Pedenjped *povodni mož *povodni mož *Ostržek	14	PRAVLJIČNA BITJA	*Pepelka *ribja kraljica *Pika Nogavička	3
SKUPAJ	39			8

Rezultati analize berila za drugi razred osnovne šole z vidika gravitacijskih funkcij družinskih vlog po spolu in sferah kažejo na veliko udeleženoost moškega v privatni sferi, ki pa je usmerjena v vzgajanje otrok (oče popravlja sina pri jeziku, opominja sina pri jedi, opozarja sina, se pogovarja s hčerko). Takšna vsebina očetovskih funkcij v družini nas navaja na sklepanje: če se že moški udejstvujejo v privatni sferi, naj se ukvarjajo z vzgajanjem otrok, ne pa z gospodinjskimi opravili.

Zaskrbljujoče pa je dejstvo, da se kot vzgajan otrok kar štirikrat pojavi sin, hčerka pa le enkrat, dvakrat se pojavi vnuk, vnukinja pa sploh ni omenjena in nehote potrdi bojazen, da gre za poskus (preko učbenika) vračanja daleč nazaj v zgodovino, ko je rojstno deklice pomenilo velik udarec za očeta, ki pa ga je kajpak najbolj izkusila mati rojenega otroka. Verjetno imajo takšna razmišljanja svoje korenine že v Stari zavezi Svetega pisma: po Leviticusu 12, 1-5 je žena po rojstvu sina nečista štirideset dni, po rojstvu hčere pa osemdeset dni (povzeto po Ranke - Heinemann), pa tudi Aristotel je utrjeval diskriminacijo žensk s trditvijo, da prejme moški zarodek človeško dušo štirideset dni po spočetju, ženski pa šele devetdeset dni po spočetju. Časovna razlika nastanka duše pri moških in ženskah pa ni pomenila le vprašanje časovne kvantitete, ampak tudi človeške kvalitete (Ranke - Heinemann, 1992)

Žensko udejstvovanje v privatni sferi je predstavljeno z velikanskim deležem (94 %) in se deli na gospodinjstvo in vzgojno funkcijo ženske. Edina funkcija, ki gravitira v javnost, je lovljenje rib v reki (v kontekstu z literarno enoto lovljenja rib ne pomeni športne zabave, ampak eksistenčno nujo matere - hraniteljice svojih otrok).

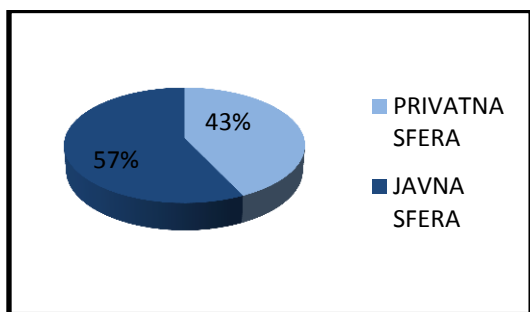
In če se spomnimo Parsonsovega modela delitve družinskih vlog, kjer ima izključno oče vlogo družinskega hranitelja, lahko trdimo, da v tem primeru in tudi v družbeni realnosti v večini primerov Parsonsov model ne velja.

Pri evidentiranju poklicev in vlog dobljeni rezultati kažejo izredno zaskrbljujočo podobo, saj je poklicev in vlog, ki so v učbeniku namenjeni moškemu 39, deklice pa imajo na razpolago le osem poklicev in vlog, od katerih kar trije spadajo v kategorijo pravljčnih bitij (ta kategorija je uvedena zaradi pogoste identifikacije otrok s pravljčnimi junaki in junakinjami). Moško dominantno področje je predvsem področje države, kjer je zastopanih kar sedem moških poklicev. Tudi v znanosti in umetnosti povsem dominirajo moški. V šolstvu je položaj nekako izenačen, le da je ravnatelj šole moškega spola, učiteljice pa ženske. Podoba ignoriranja vloge žensk v sferi produkcije se kaže pri manualnih poklicih, na področju pravljčnih bitij pa se zopet izredno močno kaže dominantnost moškega spola in lahko bi dejali, da so tudi pravljice v veliki meri producentke hierarhičnih in družbenih odnosov, da so pomemben dejavnik oblikovanja in utrjevanja strukture družbene realnosti.

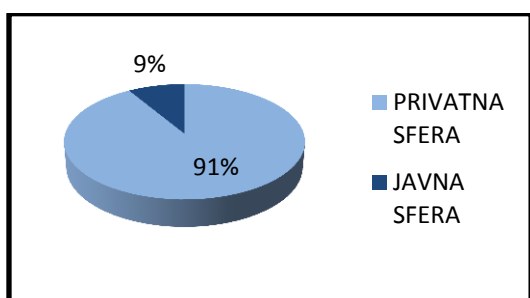
BERILO ZA DRUGI RAZRED (Kdo bo z nami šel v gozdček?, 2010)

Tabela 9: Funkcije vlog po spolu in sferah

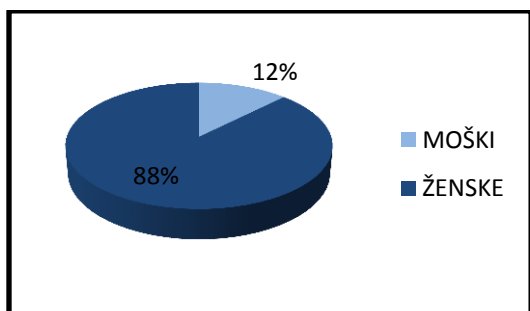
FUNKCIJA SPOL (SORODSTVENI POLOŽAJ)	PRIVATNE FUNKCIJE	JAVNE FUNKCIJE	N
OČE	*se krega, če se prevrne stol *se vrti s hčerko *spusti hčerko na tla	*priredi praznovanje za sina *se pogovarja s kraljevičem *jadra po morju *ponudi svatom pravično možnost za hčerino roko	7
DEDEK			
STRIC			
N	3	4	7
MAMA	*obljubi hčeri, da ji bo kupila dežnik *išče hčerki dežnik *daje navodila sinu *je razburjena nad sinom *pošlje deklico po jagode *pošlje svojo hčer brat jagode *speče potico za na pot *strese skledo leče v pepel *stoji zraven hčerke, ko si obuva čevaljček *veli hčeri naj si odreže palec *veli hčeri naj si odreže peto *želi prepričati, da bi kraljevič videl Pepelko *rodi punčko *drži hčerko za roko *sprašuje hčerko če je že pisala Božičku in ji zagotavlja da še ima čas *povabi gospe na čajanko *speče vsega na pretek *ponudi pecivo *naroči otrokoma naj ne ostaneta predolgo zdoma *obljubi sinu, da bosta kasneje brala	*s hčerjo gre po nove škornje	21
BABICA		*nosi vedro vode in ga postavi na tla	1
TETA	*vpraša otroke koliko so stari		1
N	21	2	23
SKUPAJ	24	6	30

Slika 4: Udeležba moškega po sferah

Slika 5: Udeležba ženske po sferah

Slika 6: Zasedenost privatne sfere po spolu

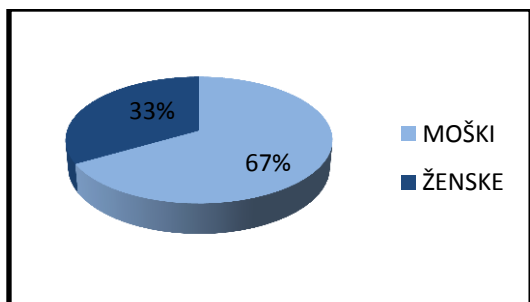

Tabela 10: Udeležba moškega po sferah

SFERA	ŠTEVILO FUNKCIJ	ŠTEVILO FUNKCIJ [%]
JAVNA	4	57
PRIVATNA	3	43

Tabela 11: Udeležba ženske po sferah

SFERA	ŠTEVILO FUNKCIJ	ŠTEVILO FUNKCIJ [%]
JAVNA	2	9
PRIVATNA	21	91

Tabela 12: Zasedenost privatne sfere po spolu

SPOL	ŠTEVILO FUNKCIJ	ŠTEVILO FUNKCIJ [%]
MOŠKI	3	12
ŽENSKI	21	88

Tabela 13: Zasedenost javne sfere po spolu

SPOL	ŠTEVILO FUNKCIJ	ŠTEVILO FUNKCIJ [%]
MOŠKI	4	67
ŽENSKI	1	33

Tabela 14: Poklici in vloge v javni sferi po spolu

MOŠKI	N	PODROČJA	ŽENSKE	N
*car *kralj *kraljevič	3	DRŽAVA	*kraljica *kraljica *kraljična *grajska gospa	4
*policaj *poštar	2	UNIFORMA		
*muzikant *dirigent *slikar	3	UMETNOST		
*vrvohodec	1	ZABAVA		
*dimnikar *kretničar *trgovec *krmar *rudar *kožuhar *čevljar *čevljar *kapitan *čevljar *lovec *pek *vrtnar *mojster	14	MANUALNI POKLICI	*pekarica *služkinja *šivilja *pastirica *prodajalka *prodajalka	6
*krojaček Hlaček *Pedenjped *Pedenjped *zamorski kralj *zamorec *morski razbojnik *Ostržek *Božiček	8	PRAVLJIČNA BITJA	*Pepelka *Trnuljčica *sojenica *Pika Nogavička *vila *zvezdica Zaspanka	6
SKUPAJ	31			16

Rezultati analize berila za drugi razred osnovne šole z vidika gravitacijskih funkcij družinskih vlog po spolu in sferah kažejo na udeleževanje moškega v privatnih funkcijah, ki so vezane na vzgojo otrok (se vrti s hčerko, spusti hčerko na tla), še vedno pa niso prisotni v privatnih funkcijah, ki so povezane z gospodinjskimi opravili.

Ženska še vedno zastopa večinski delež udejstvovanja v privatni sferi (91 %) in manjšinskega v javni sferi (9 %), ki pa še vedno ni vezano na zaposlitev in služenje denarja.

Presenetljivo je, da se kot vzgajani otrok večkrat pojavi hči (kar enajstkrat) kot pa sin (pojavi se le štirikrat). Še vedno pa ostajajo prisotni stereotipi, ki se prenašajo že na otroke, npr. mati drži hčerk za roko, kar nakazuje na pretirano zaščitniško vedenje do hčera. Po drugi strani pa se razburja zaradi sinovega nepravilnega ravnanja, kar nakazuje na živahnost in neprimerno ravnanje, ki naj bi bilo značilnejše za dečke.

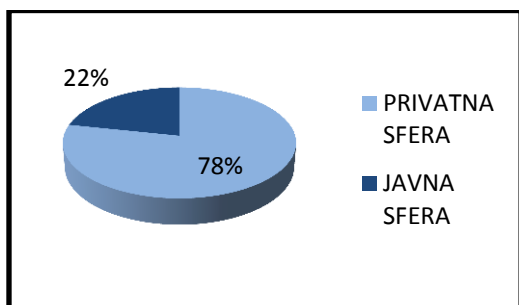

Pri evidentiranju poklicev in vlog dobljeni rezultati kažejo, da je na razpolago enaintrideset poklicev/vlog za moške in samo šestnajst za ženske. Presenetljivo je, da prvič zasledimo prevladovanje žensk v sferi države, vendar velja opozoriti, da ne pride do pretirane nadvlade, saj je samo ena razlika v številu poklicev, ki so v tej sferi zastopani s strani žensk. V sferi uniforma se ženske sploh ne pojavijo, kar lahko povežemo s predpostavko o ženski, ki je fizično in umsko manj sposobna kot moški. V manualnih poklicih so za žensko značilni predvsem poklici, ki so povezani z gospodinjskimi opravili (služkinja, šivilja), moškim pa so prepuščeni poklici, kjer je potrebna fizična moč (rudar, lovec, dimnikar). Ženske niso dominantne v nobeni od navedenih sfer.

BERILO ZA TRETJI RAZRED OSNOVNE ŠOLE (Babica ti loviš, 1992)

Tabela 15: Funkcije vlog po spolu in sferah (Vir: Roš, 1993)

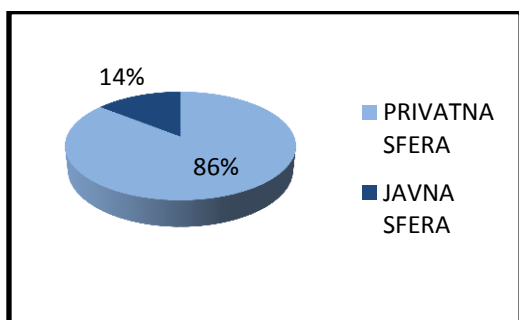
FUNKCIJA SPOL (SORODSTVEN POLOŽAJ)	PRIVATNE FUNKCIJE	JAVNE FUNKCIJE	N
OČE	*se čudi hčerki *kupi hčerki medvedka *kupi hčerki tablo in krede *pripoveduje hčerki *se mota s pleničko *se pogovarja s sinom *občuduje sinovo fotografijo *gre gledat kam hodi sin *ukaže sinu naj piše po slovensko	*hodi vsak dan na delo *piše račune *trguje z avtomobili	12
DEDEK	*pripoveduje pravljico *prigovarja vnukinji *poskuša kvačkati *gre kuhat čaj babici *pove vnuku, da so valovi nevarni *pase z vnukom krave *skrbi z vnukom za drevo *opazuje z vnukom mravlje *gre z vnukom peš		9
STRIC		*odnese kovčke in odide *pripelje orehova drevesa	2
N	18	5	23
MAMA	*teče za hčerko *ne da otroku rože *da sinu v varstvo brata *odgovarja hčerki *maha s stekleničko *stresa ropotuljo *poje sinku pesmi *narekuje sinu *pripravi kovčke *občuduje sinovo fotografijo *gre gledat kam hodi sin *hvali sina *načička sina *skuha kakav in namaže kruh *prosi sina, da gre po pismo	*je v službi	16
BABICA	*kvačka jopico za vnuka *speče torto	*gre z vnukinjo na letalo	3
TETA	*se pogovarja z nečakom	*se preživlja s kupčijo	2
N	18	3	21
SKUPAJ	36	8	44

Slika 7: Udeležba moškega po sferah

Tabela 16: Udeležba moškega po sferah

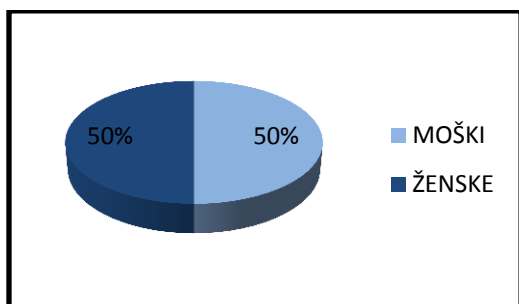
SFERA	ŠTEVILO FUNKCIJ	ŠTEVILO FUNKCIJ [%]
JAVNA	5	22
PRIVATNA	18	78

Slika 8: Udeležba ženske po sferah

Tabela 17: Udeležba ženske po sferah

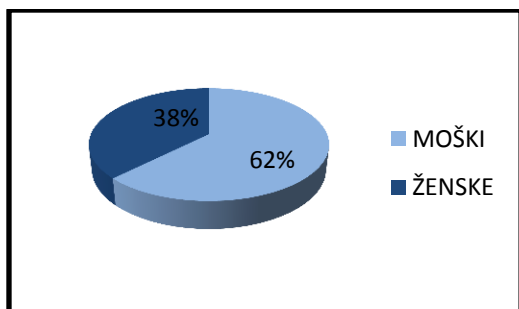
SFERA	ŠTEVILO FUNKCIJ	ŠTEVILO FUNKCIJ [%]
JAVNA	3	14
PRIVATNA	18	86

Slika 9: Zasedenost privatne sfere po spolu

Tabela 18: Zasedenost privatne sfere po spolu

SPOL	ŠTEVILO FUNKCIJ	ŠTEVILO FUNKCIJ [%]
MOŠKI	18	50
ŽENSKI	18	50

Slika 10: Zasedenost javne sfere po spol

Tabela 19: Zasedenost javne sfere po spol

SPOL	ŠTEVILO FUNKCIJ	ŠTEVILO FUNKCIJ [%]
MOŠKI	5	62
ŽENSKI	3	38

Tabela 20: Poklici in vloge v javni sferi po spolu (Vir: Roš 1993)

MOŠKI	N	PODROČJA	ŽENSKE	N
*cesar *srbski kralj *kapitan *župan *princ *grof *cesar	7	DRŽAVA	*princeska *kraljična *princesa *princeska	4
*vitez	1	UNIFORMA		
*učenjaka	1	ZNANOST		
*pesnik *režiser	2	UMETNOST	*pianistka	1
*učitelj telesne vzgoje	1	ŠOLSTVO	*učiteljica *učiteljica *tovarišica *ravnateljica *učiteljica *tovarišica	6
*ribič *ribič *kmet *šolski hišnik *služabnik *kočijaž *pastir *pastir *uradnik	9	MANUALNI POKLICI	*pastirica *kuharica *hišna pomočnica *žanjica *stevardesa	5
*zdravnik	1	ZDRAVSTVO		
*škrat *Noe *povodni mož *dedek Dar *dedek Mrz *dedek Mrz *škrat *kralj Matjaž *škrat *Martin Krpan *Peter Klepec *Brkonja Čeljstnik *marsovček *čarodej	14	PRAVLJIČNA BITJA	*čarovnica *vila *vila *vila *rojenica *povodna deklica *gozdna vila *Pika Nogavička *Alenčica *vila *Pepelka *čarovnica	12
SKUPAJ	36			28

Za tretje berilo osnovne šole je zopet značilna presenetljivo velika udeležba moškega v privatni sferi (78 %), pa tudi vsebina njegovih funkcij ni več reducirana na področje vzgoje (oče se mota s pleničko, dedek poskuša kvačkati, dedek gre kuhat čaj) in kaže na kvalitetnejšo delitev vlog med spoloma v družini.

Javne funkcije moškega so usmerjene v sfero produkcije in v primerjavi s privatnimi funkcijami v pravi manjšini (22 %). Kot vzgajani otrok sta hčerka in sin enakovredno zastopana, oba štirikrat.

Ženska udeležba v javni sferi je manjša od moške le za približno 8 %, kar kaže na spodbudnejše stanje v delitvi vlog. Javne funkcije žensk (mama je v službi, babica gre z vnukinjo na letalo, teta se preživlja s kupčijo) pa že kažejo pravičnejšo delitev vlog med spoloma v bližnji prihodnosti.

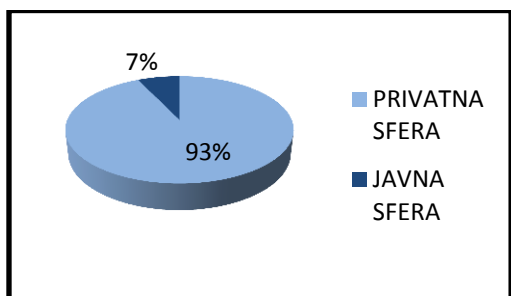
Analiza poklicev in vlog, ki so predstavljene v tretjem berilu, kaže na uravnoteženo sliko na področju manualnih poklicev in pravljичnih bitij. Seveda pa na področju države kar hitro izgubimo predstavo o relativni enakosti, ker vlada razmerje 7 : 4 v korist moških, na področju šolstva pa je razmerje 6 : 1 v korist ženske.

Dobljeni rezultati kažejo na to, da je ženskam, ki imajo svojo »primarno« vlogo v materinstvu, učbenik namenil precej pasivno vlogo vzgojiteljice, le da je oplemenitena s posredovanjem znanja in razširjanjem na druge otroke, moškim pa učbenik namenja vloge, ki zelo spominjajo na njihovo vlogo poglavarja v družini, opremljeno z atributi moči in oblasti.

BERILO ZA TRETJI RAZRED (Moje branje – svet in sanje, 2005)

Tabela 21: Funkcije vlog po spolu in sferah

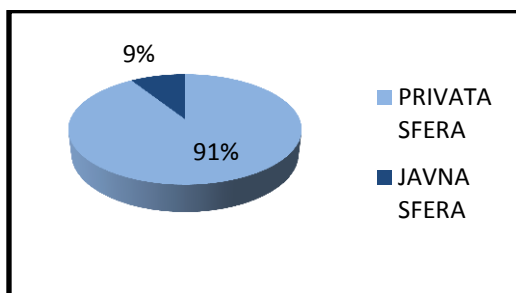
FUNKCIJA SPOL (SORODSTVENI POLOŽAJ)	PRIVATNE FUNKCIJE	JAVNE FUNKCIJE	N
OČE	*nagovarja sina *vpraša sina kaj počne *svetuje sinu kako naj skrbi za rože *kosi travo *se pogovarja s hčerko *odgovarja hčerki *govori o denarju	*hodi v službo	8
DEDEK	*je kosilo sam za pečjo *razbije skodelico za čaj *se pogovarja z vnukinjo *se pogovarja z otroki *udari v dlan deklici *popravlja igrače		6
STRIC			
N	13	1	14
MAMA	*pove sinu, da bo umrla *je ribe, ki jih ulovi sin *se pogovarja s hčerko *govori o denarju *gre s sinoma na hrib	*hodi v službo	6
BABICA	*se pogovarja z vnukom *se pogovarja z vnukinjo *se pogovarja z vnukinjo		3
TETA	*nalije kozarec vode nečaku *stopi k pomivalnem koritu		2
N	10	1	11
SKUPAJ	23	2	25

Slika 11: Udeležba moškega po sferah

Tabela 22: Udeležba moškega po sferah

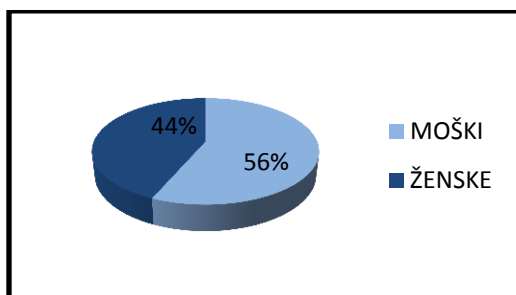
SFERA	ŠTEVILO FUNKCIJ	ŠTEVILO FUNKCIJ [%]
JAVNA	1	7
PRIVATNA	13	93

Slika 12: Udeležba ženske po sferah

Tabela 23: Udeležba ženske po sferah

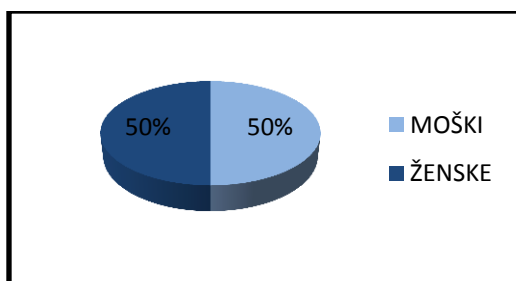
SFERA	ŠTEVILO FUNKCIJ	ŠTEVILO FUNKCIJ [%]
JAVNA	1	9
PRIVATNA	10	91

Slika 13: Zasedenost privatne sfere po spolu

Tabela 24: Zasedenost privatne sfere po spolu

SPOL	ŠTEVILO FUNKCIJ	ŠTEVILO FUNKCIJ [%]
MOŠKI	7	56
ŽENSKI	5	44

Slika 14: Zasedenost javne sfere po spolu

Tabela 25: Zasedenost javne sfere po spolu

SPOL	ŠTEVILO FUNKCIJ	ŠTEVILO FUNKCIJ [%]
MOŠKI	1	50
ŽENSKI	1	50

Tabela 26: Poklici in vloge v javni sferi po spolu

MOŠKI	N	PODROČJA	ŽENSKE	N
*grof	1	DRŽAVA		
*policist *policist *gasilec	3	UNIFORMA		
*učitelj	1	ŠOLSTVO		
*čevljar *pek *dežnikar	3	MANUALNI POKLICI		
*Kekec *Kekec *Bedanec *žabji kralj *Ostržek	5	PRAVLJIČNA BITJA	*vila *Pika Nogavička *čarovnica	3
SKUPAJ	13			3

Za tretje berilo je značilno močno zastopanje moškega v privatni sferi (93 %), ki še vedno sodeluje samo pri vzgajanju otrok in ne gospodinjskih opravilih. Ženska je še vedno dominantna na privatnem področju, opravlja tako gospodinjska opravila kot tudi opravila, ki so povezana z vzgojo otrok. Na javnem področju pa se izenači s predstavniki moškega spola (hodi v službo in služi denar). Kot vzgajani otrok prevladujeta vlogi hčerke in vnukinje, zanimivo je, da se vloga vnuka v tem berilu redko pojavi (samo enkrat), prav tako pa je v manjšini pojavljanje sina.

Predstavljena je tudi vloga tete, ki ima izraženo eno izmed »značilnejših« lastnosti za ženske, ta pa je skrb za druge, to je nakazano s tem, da nečaku nalije kozarec vode, za tem pa se izrazi še druga značilnost: ženske naj bi sodile v kuhinjo, saj pristopi k pomivalnemu koritu.

Analiza poklicev in vlog, ki so predstavljene v tretjem berilu, kaže zaskrbljujoče rezultate, saj so ženske zastopane samo v sferi poistovetenja s pravljimi bitji, v drugih sferah pa sploh niso prisotne. Dečki imajo na izbiro osem poklicev, izmed teh jih je največ na področju uniforme in manualnih poklicev.

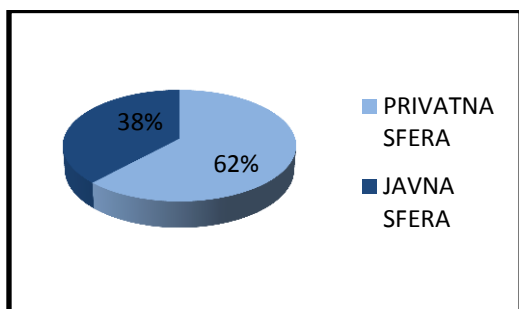
Zanimivo je tudi, da v nasprotju z ostalimi berili moški prevladujejo na področju pravljinih bitij, ženski pa je pripisana vloga čarovnice. Na področju države moškimi pripada najvišja funkcija - funkcija grofa. Iz tega primera je razvidno, da moški še vedno prevladajo nad ženskami.

BERILO ZA ČETRTI RAZRED (Drevo iz zemlje rase, 1992)

Tabela 27: Funkcije vlog po spolu in sferah (Vir: Roš, 1993)

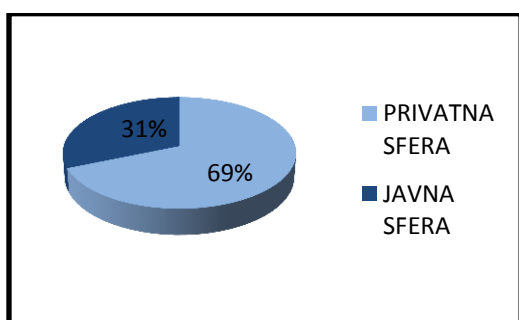
FUNKCIJA SPOL (SORODSTVENI POLOŽAJ)	PRIVATNE FUNKCIJE	JAVNE FUNKCIJE	N
OČE	*opazuje sina *čaka sina *pripoveduje zgodbe o graničarjih *se krega, če sin prevrne stol *sprašuje sina *da sinu sekuro *sprašuje sina zakaj se hudo drži *želi, da bi sin študiral *odpre vrata partizanom *pripoveduje hčerki o partizanih *opozarja sina	*mizari in tesari *dela v kolhozu *dela v železarni *gre v mlin *pelje sina na izlet *dvigne sina k sebi na lokomotivo *pelje otroke v gozd	18
DEDEK	*si izmisli zgodbo		1
STRIC			
N	12	7	19
MAMA	*postilja postelje *kaznuje hčerko *otipava sinu čelo zaradi vročine *se čudi praznemu peharju *naroča sinu naj bo priden *burno objame sina *se razveseli rož *se pogovarja s sinom o rojstnem kraju *pripoveduje sinu o partizanih	*dela v kolhozu *gre po opravkih *pelje otroke in moža po partizanskih poteh *gre s sinom iskat zaprtega moža *postreže partizane	14
BABICA	*pripravi vnuku malico		1
TETA	*zasači nečaka pri pisanju knjige		1
N	11	5	16
SKUPAJ	23	12	35

Slika 15: Udeleženosť moškega po sferah

Tabela 28: Udeleženosť moškega po sferah

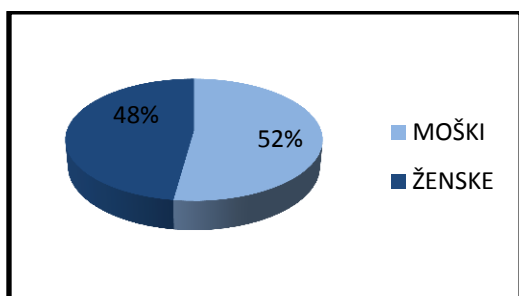
SFERA	ŠTEVILO FUNKCIJ	ŠTEVILO FUNKCIJ [%]
JAVNA	7	38
PRIVATNA	12	62

Slika 16: Udeleženosť ženske po sferah

Tabela 29: Udeleženosť ženske po sferah

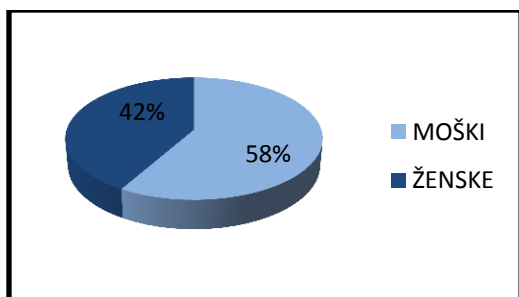
SFERA	ŠTEVILO FUNKCIJ	ŠTEVILO FUNKCIJ [%]
JAVNA	5	31
PRIVATNA	11	69

Slika 17: Zasedenosť privatne sfere po spolu

Tabela 30: Zasedenosť privatne sfere po spolu

SPOL	ŠTEVILO FUNKCIJ	ŠTEVILO FUNKCIJ [%]
MOŠKI	12	52
ŽENSKI	11	48

Slika 18: Zasedenosť javne sfere po spolu

Tabela 31: Zasedenosť javne sfere po spolu

SPOL	ŠTEVILO FUNKCIJ	ŠTEVILO FUNKCIJ [%]
MOŠKI	7	58
ŽENSKI	5	42

Tabela 32: Poklici in vloge v javni sferi po spolu (Vir: Roš, 1993)

MOŠKI	N	PODROČJA	ŽENSKE	N
*cesar *kralj	3	DRŽAVA		
*vojak *vojak *vojak *vojak *partizan *partizan *partizan *partizan *partizan *partizan *partizan *partizanski komandant *partizanski komandant *partizanski komandant *borec *partizanski stražar *partizanski kurir *partizanski kurir *komisar *žandar *oficir *vojščak	22	UNIFORMA	*partizanka	1
*umetnik *kipar *glasbenik *pesnik	4	UMETNOST		
*vzgojitelj *tovariš *učitelj *učitelj *učitelj *profesor	6	ŠOLSTVO	*učiteljica *tovarišica	2
*zdravnik *zdravnik *zdravnik	3	ZDRAVSTVO		
*napovedovalec	1	MEDIJI		
*dirkač *predsednik zveze motoristov *merilec časa	3	ŠPORT		
*kapitan *navigator *mornar *sladoledar *vrtalec *kuhar		MANUALNI POKLICI	*pestrna	

*strojevodja *ključavničar *grajski pisar *kmet *šofer *pastir *vodja stroja *lovec *konjar *ribič *grajski oskrbnik *hlapec	18			1
*povodni mož *mali princ *Robinzon	3	PRAVLJIČNA BITJA		
SKUPAJ	60			4

Za četrto berilo je spet značilna dokaj usklajena udeležba moškega in ženske v privatni pa tudi v javni sferi.

Če primerjamo strukturo privatnosti v četrtem berilu, lahko ugotovimo, da imata oče in mati vlogo vzpostavljalca mostu med privatnim in javnim (oče pripoveduje zgodbe o graničarjih, mama pripoveduje hčerki o partizanih).

Tudi gravitacija javnih funkcij je deloma povezana z vzgojo otrok (oče pelje sina na izlet v gore, dvigne sina k sebi na lokomotivo; mama pelje otroke in moža po partizanskih poteh, gre s sinom iskat zaprtega moža).

Velika razlika pa se pokaže pri analizi evidentiranih poklicev in vlog, saj je za dečke priporočenih poklicev in vlog kar šestdeset, deklicam pa so namenjeni le štirje, kar je izredno zaskrbljujoče.

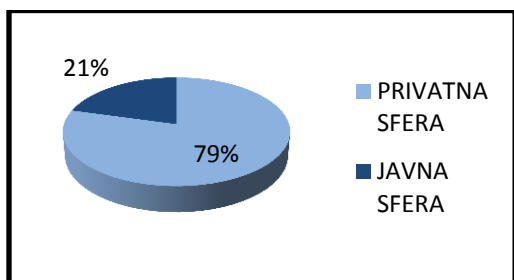
Po zasedenosti poklicev je najmočnejša prav sfera države in uniforma, kjer je evidentiranih kar šestindvajset moških poklicev, za ženske pa je na razpolago le vloga partizanke. Taki rezultati močno opozarjajo na militantno usmerjenost učbenika in moramo se pridružiti Tripkovičevemu mnenju, da je po svojem ustroju, začetkih in bistvu militarizem, ki je izključna domena moških, stranskih produkt seksizma kot takega. Seksizem in militarizem sta vzporedna, drug drugega pogojujoča pojava in procesa. Skupni so jima začetki in minimalizacija ženske kot take ter končno posledice: zaviranje napredka in uničevanje zemeljske civilizacije nasploh. (Tripković, 1992)

BERILO ZA ČETRTI RAZRED (Babica ti loviš!, 2003)

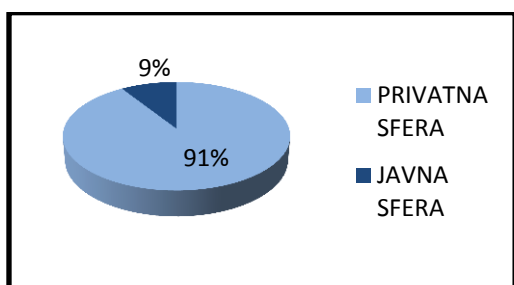
Tabela 33: Funkcije vlog po spolu in sferah

FUNKCIJA SPOL (SORODSTVENI POLOŽAJ)	PRIVATNE FUNKCIJE	JAVNE FUNKCIJE	N
OČE	<ul style="list-style-type: none"> *se čudi hčerki *sedi pri ognjišču *se pogovarja s hčerko *ne pretirava z obzirnostjo *pri delu uporablja možgane *pripoveduje o svojem življenju *vstane in gre v kuhinjo *mota pleničko *piše račune *sprašuje sina kaj bo s konjem *se pokrije z odejo *suva sina s komolcem *je ponosen na sina *je odločen Slovenec *najde sina *sledi sinu *zaliva rože 	<ul style="list-style-type: none"> *hodi v službo *na pošti izbira znamke *opravlja nočno stražo *jadra *ubije goža 	22
DEDEK	<ul style="list-style-type: none"> *se predstavi žabjemu kralju *podari deklici cvetlični lonček *se nasmiha *se pogovarja z vnukom *pripoveduje zgodbo vnukinji 	<ul style="list-style-type: none"> *bere časopis 	6
STRIC	<ul style="list-style-type: none"> *pleska stopnišče 		1
N	23	6	29
MAMA	<ul style="list-style-type: none"> *sedi pri ognjišču *se zahvaljuje Bogu *vzame metlo in nažene otroke *vzame otroka v naročje in ga poljubi *sprašuje otroka kje je bil *se krega *pošlje deklico po sito *se vrne iz kuhinje *naroča hčerkama *živahno pojasnjuje *maha s stekleničko *stresa z ropotuljo *vidi ptičico *nataka vodo v posodo *se skriva pod blazino *skuha kakav *namaže kruh z maslom in medom 	<ul style="list-style-type: none"> *igra tombolo *je v službi 	

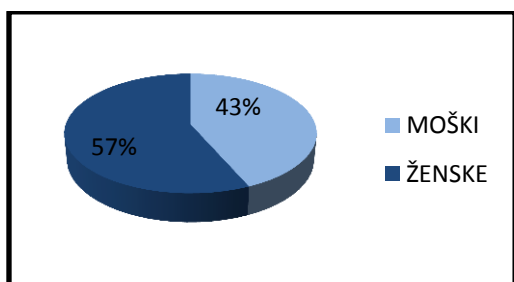
	*popije kavo *narekuje naslov *potegne kovček iz omare *zlaga reči iz omare v kovčke *odgovori sinu *prepove sinu voditi v hišo živali *pozdravi in objame sina *sledi sinu *pošlje hči k babici		28
BABICA	*iz cekarja vzame drugo knjigo *pripoveduje pravljico		2
TETA	*odide v kamro *kuha protideževno juho	*dela v tovarni	3
N	30	3	33
SKUPAJ	53	9	62

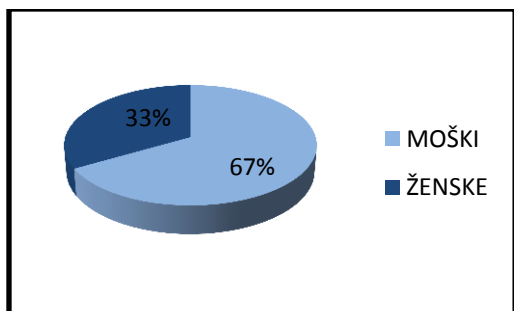
Slika 19: Udeležba moškega po sferah

Slika 20: Udeležba moškega po sferah

Slika 21: Zasedenost privatne sfere po spolu

Slika 22: Zasedenost javne sfere po spolu

Tabela 34: Udeležba moškega po sferah

SFERA	ŠTEVILO FUNKCIJ	ŠTEVILO FUNKCIJ [%]
JAVNA	6	21
PRIVATNA	23	79

Tabela 35: Udeležba moškega po sferah

SFERA	ŠTEVILO FUNKCIJ	ŠTEVILO FUNKCIJ [%]
JAVNA	3	9
PRIVATNA	30	91

Tabela 36: Zasedenost privatne sfere po spolu

SPOL	ŠTEVILO FUNKCIJ	ŠTEVILO FUNKCIJ [%]
MOŠKI	23	43
ŽENSKI	30	57

Tabela 37: Zasedenost javne sfere po spolu

SPOL	ŠTEVILO FUNKCIJ	ŠTEVILO FUNKCIJ [%]
MOŠKI	6	67
ŽENSKI	3	33

Tabela 38: Poklici in vloge v javni sferi po spolu

MOŠKI	N	PODROČJA	ŽENSKE	N
*kraljevič *kralj *cesar *grof *kralj *kralj	6	DRŽAVA	*princeska *kraljična *kraljična *kraljica	4
*partizan *komandir *vojak *vitez *vitez	5	UNIFORMA		
*učenjak *znanstvenik *raziskovalec *magnetolog	4	ZNANOST		
*dvorni pesnik *režiser	2	UMETNOST		
*ravnatelj	1	ŠOLSTVO	*učiteljica *učiteljica	2
*pleskar *nočni čuvaj *čuvaj *mehanik *šofer *mornar *delavec *prodajalec *popravljavec *pastir *kočijaž *pastir	12	MANUALNI POKLICI	*delavka v tovarni *kuharica *gospodinja *prodajalka *pastirica *gospodinja *žanjica	7
*dedek Mraz *škrat *Noe *čarovnik iz Oza *junaški jezdec *Peter Klepec *Martin Krpan *škrat *čarodej	9	PRAVLJIČNA BITJA	*teta Zima *čarovnica *vila *Palčica *vila *čarovnica *Matilda *Pepelka *vila *vila *Rdeča kapica	11
SKUPAJ	39			24

Za berila v četrtem razredu je značilna dokaj enaka razporejenost moških in žensk v privatni sferi, čeprav ženske s 57 % še vedno prevladujejo. V javni sferi pa še vedno prepričljivo prevladujejo moški s 67 %.

Prepoznamo lahko tipični seksizem, ki ga najdemo pri očetovih funkcijah, oče namreč pri delu uporablja možgane. Čeprav je to samoumevno, je bilo to v zgodbi še dodatno izpostavljeno. Oče se vključuje v vzgojo otrok, vendar pri tem ni dominanten (ta funkcija še vedno pripada materi). Zelo slabo je zastopan v gospodinjskih dejavnostih, saj mu od teh pripada samo ena funkcija - zalivanje rož. Pri materi je izpostavljena religioznost oziroma vera v Boga, kar nas popelje v preteklost, za katero je značilno, da so bile predvsem ženske povezane z vero in Bogom. Kot protiutež temu pa nastopi javno udejstvovanje matere, ki služi denar in igra tombolo.

Večja razlika pa se pokaže pri analizi evidentiranih poklicev in vlog, saj je za dečke določenih trideset poklicev in za deklice trinajst.

Moški so dominantni na področju države, še bolj pa na področju uniforme, kjer ne zasledimo nobene ženske, ki bi opravljala to funkcijo. V šolstvu prevladujejo ženske, ki pa jim nikoli ne pripada najvišja funkcija ravnateljice, to imajo le moški.

Pri evidentiranju pravljичnih bitij prevladujejo deklice, ki so najpogosteje zastopane kot vile. To nakazuje na domneven lep in nežen videz, ki je avtomatično pripisan deklicam. Dečki pa so prikazani kot junaki, ki vedno rešujejo deklice (junaški jezdec).

4 REZULTATI

4.1 PRIMERJAVA BERIL ZA DRUGI RAZRED

Pri primerjanju starejšega berila za drugi razred z novejšim lahko z vidika gravitacijskih funkcij družinskih vlog po spolu in sferah vidimo, da je moški spol v starejših berilih veliko bolj prisoten v privatnih funkcijah (64 %) kot v novejših berilih (43 %), vendar pa so v obeh berilih funkcije usmerjene le v vzgajanje otrok. Privatnih funkcij za opravljanje gospodinjskega dela moški nimajo.

Položaj ženske se ni opazno spremenil. Še vedno ima večinski delež v privatni sferi, ki pa se je skoraj neopazno zmanjšal iz 94 % na 91 %, kar je za današnji čas in razvoj še vedno premalo.

Delež zasedenosti spola v javni sferi pa je v berilih obetaven. Iz kar 80 % zasedenosti moškega se je vrednost spustila na 67 % in s tem dala več javnih funkcij ženskam. Kljub temu da je javna sfera obetavna, pa je privatna še vedno zaskrbljujoča. Ženske so v starejših berilih zasedale 68 % privatne sfere, v novejših berilih pa je zasedenost narasla za kar 20 %. To nam pokaže, da se preko beril še vedno posreduje, da je mesto ženske doma z otroki.

Za razliko od starejšega berila, kjer je sin večkrat zastopan, pa je v novejšem berilu deklica tista, ki je zastopana večkrat. Torej lahko iz tega sklepamo, da rojstvo deklice ne predstavlja več sramote za družino, ampak je enakovredno rojstvu sina.

Pri primerjanju poklicev in vlog lahko opazimo, da se je razpolaga poklicev pri ženskah povečala. V starejših berilih so lahko ženske izbirale med osmimi poklici (moški med devetintrideset), v novejših berilih pa so jih dobile šestnajst (moški so jih dobili enaintrideset). V starejših berilih so moški poklici dominantni na vseh področjih razen v šolstvu, kjer so poklici izenačeni, čeprav še vedno višje položaje zasedajo moški (ravnatelj) in nižje položaje ženske (učiteljica). Za novejša berila je značilno, da moški prevladujejo na vseh področjih, razen – presenetljivo – na področju države, kjer ženske prekosijo moške za en poklic. V obeh manualnih poklicih pri ženskah prevladujejo poklici, ki so povezani z gospodinjskimi opravili, medtem ko pri moških prevladujejo poklici, ki zahtevajo fizično moč.

4.2 PRIMERJAVA BERIL ZA TRETJI RAZRED

Pri primerjavi starejšega in novejšega berila za tretji razred opazimo, da je še vedno prisotna velika udeležba moškega v privatni sferi, vendar se je udeležba iz 78 % zvišala na kar 93 %. Če je v starejšem berilu moški že imel funkcije, povezane z gospodinjskim delom, pa v novejšem berilu ni tako. Tukaj so privatne funkcije še vedno omejene le na vzgojo otrok, kar pomeni korak nazaj za enakovredno delitev vlog med spoloma v družini.

V starejšem berilu sta hči in sin enakovredno zastopana, v novejšem berilu pa prevladujeta vlogi hčere in vnukinje.

Opazno pa se tudi spremeni zasedenost javne sfere. V starejšem berilu je vključevanje moškega v javni sferi znašala 62 %, v novejših berilih pa se je vključevanje popolnoma izenačilo in sta oba spola enakovredna. V privatni sferi pa se je zgodilo ravno nasprotno. V starejših berilih je bila zasedenost v

privatni sferi obetajoče izenačena, vendar se je v novejših berilih to spremenilo – večjo zasedenost privatne sfere so zasedli moški s 64 %.

Pri primerjavi poklicev vidimo, da je na področju manualnih poklicev in pravljčnih bitij razmerje uravnoteženo. Vendar pa na področju države daje veliko prednost moškim (cesar, župan), medtem ko na področju šolstva daje prednost ženskam, kjer je poudarjena predvsem vzgojiteljska vloga (učiteljica, tovarišica). V novejšem berilu pa žensk skorajda ni, zastopane so le na področju pravljčnih bitij. Moški torej prevladuje prav na vseh področjih, največ poklicev pa je na področju manualnih poklicev in uniforme.

4.3 PRIMERJAVA BERIL ZA ČETRTE RAZRED

Pri berilih za četrti razred se je tako udeležba moških kot udeležba žensk v privatni sferi zvišala. Pri moških iz 62 % na 79 %, pri ženskah pa za veliko več – iz 69 % na 91 %. Zopet lahko vidimo, da novejša berila bolj poudarjajo vlogo gospodinje in matere. V privatnih funkcijah je v vzgojo sicer v obeh primerih vključen oče, vendar v starejših berilih predstavlja vez med javnimi in privatnimi funkcijami (oče pripoveduje hčerki o partizanih), medtem ko v novejših berilih predstavlja predvsem »možgane« družine (pri delu uporablja možgane, piše račune), kar močno poudarja seksizem.

Spremeni pa se tudi zasedenost javne sfere. V starejšem berilu je vključevanje dokaj usklajeno, medtem ko se v novejšem berilu to spremeni. Večje vključevanje ima moški s 67 %.

Pri primerjanje poklicev in vlog pa je v starejšem, pa tudi v novejšem berilu zaskrbljujoče, da majo ženske na razpolago bistveno manj poklicev kot moški. Ženske so v starejšem berilu dobile na razpolago samo štiri poklice, medtem ko so jih moški dobili kar šestdeset. V novejšem berilu pa so ženske dobile trinajst poklicev, moški pa trideset. Opazno je, da se je razmerje poklicev med spoloma v prid žensk izboljšalo, vendar o enakopravnosti še ne moremo govoriti.

V starejšem berilu je moški spol dominanten na prav vseh področjih. Največ možnih poklicev imajo moški na področju uniforme in manualnih poklicev. V obeh primerih je možen poklic za žensko le eden. V novejšem berilu pa so moški dominantni tako na področju uniforme kot v manualnih poklicih. Ženske dominirajo le v šolstvu, kjer jim še vedno ne pripadajo višje funkcije (ravnateljica), in v vlogi pravljčnih bitij.

5 ZAKLJUČEK

Skozi empirični del sva ugotovili naslednje:

H1: To hipotezo smo skozi analizo podatkov morali ovreči. S primerjavo beril smo opazili, da niti eno berilo ne kaže napredka v izenačevanju spolnih vlog. Ženske so še vedno tiste, ki imajo največ zasebnih funkcij, ki so povezane večinoma z vzgajanjem otrok in z gospodinjskimi opravili, medtem ko imajo moški zasebnih funkcij manj. Te so povezane samo z vzgajanjem otrok ali opravili zunaj hiše, v gospodinjskih opravilih se skoraj ne pojavijo.

H2: To hipotezo lahko potrdimo le delno. V primerjavi beril drugega razreda se udeleženos žensk v javni sferi res poveča, vendar ima v primerjavi z moškimi še vedno več zasebnih funkcij. Primerjava beril tretjega razreda je najbolj obetavna v potrditvi te hipoteze, saj je javna sfera v novih berilih enakovredno porazdeljena, v privatni sferi pa prevladujejo moški. Ker pa v primerjavi beril za četrti razred vidimo, da imajo moški v novejših berilih več javnih funkcij kot ženske, moramo v tem delu hipotezo ovreči.

H3: To hipotezo smo z analizo beril ovrgli. Moški spol je v vseh berilih dominanten na vseh področjih razen v šolstvu, kjer prevladujejo ženske v vzgojiteljski vlogi. V manualnih poklicih prevladujejo za moški spol fizični poklici, za ženske pa poklici, povezani z gospodinjskimi opravili, kar kaže na to, da še vedno obstaja jasna delitev na tipično moške in ženske poklice.

6 VIRI

- Babšek, B. *Osnove psihologije : skrivnosti sveta v nas*. 1.izd. Celje: Celjska Mohorjeva družba : Društvo Mohorjeva družba, 2009.
- Barle - Lakota, A., Počkar, M., Novak - Fajfar, B., Rener, T., Antić, M. G., Popit, T., Ratkai - Ilić, M., Pluško, A. *Sociologija: učbenik za 280-urni predmet sociologije v 4. letniku gimnazijskega izobraževanja*. 1. izd. 1. nat. Ljubljana: DZS, 2004.
- Cvetko, V., Gerlanc, B., Jalen, M., Sivec, D., Šavli, A., Winkler, V., Tršar, M., Berce – Golob, H. *Drevo iz zemlje rase: berilo za četrti razred osnovne šole*. Ljubljana: ZMK, 1992.
- Kompore, A., Curk, J., Dogša, I., Stražišar, M., Vec, T. *Psihologija : spoznanja in dileme. Učbenik za psihologijo v 4. letniku gimnazijskega izobraževanja*. 1 izd. Ljubljana: DZS, 2007.
- Kompore, A., Stražišar, M., Dogša I., Vec, T., Curk J. *Uvod v psihologijo: učbenik za psihologijo v 2. letniku gimnazijskega in srednje tehniškega oz. strokovnega izobraževanja*. 1. izd. 3. nat. Ljubljana: DZS, 2008.
- Furlan, N. *Manjkajoče rebro: ženska, religija in spolni stereotipi*. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Založba Annales: Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, 2006.
- Golob, B., Kolar, M., Saksida, I., Velikonja, C., Zidar, A., Manček, M. *Hiša, hiška, hiškica: slovensko berilo za drugi razred osnovne šole*. Ljubljana: ZMK, 1991.
- Golob, B., Saksida, I. *Babica ti loviš: berilo za tretji razred osnovne šole*. Ljubljana: ZMK, 1992.
- Golob, B., Kardigel, M., Saksida, I. *Babica, ti loviš!: berilo za četrti razred 9-letne in tretji razred 8-letne osnovne šole*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2003.
- Grginič, M., Medved Udovič, V., Saksida, I. *Moje branje - svet in sanje: berilo za 3. razred devetletne osnovne šole*. Domžale: Izolit, 2005.
- Gruden Ciber, J., Jamnik, T., Medved Udovič, V. *Kdo bo z nami šel v gozdiček?: berilo 2: za drugi razred osnovne šole*. 1. nat. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2010.
- Haralambos, M., Holborn, M. *Sociologija: teme in pogledi*. Ljubljana: DZS, 2001.
- Hayes, N., Orrell, S. *Psihologija*. 1. izd. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, 1998.
- Jogan, M. *Seksizem v vsakdanjem življenju*. 1. izd. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 2001.
- Jogan, M. *Družbena konstrukcija hierarhije med spoloma*. Ljubljana: FDV, 1990.
- Jug, G., De Girolamo, F. *Razlike v plačah med spoloma: Parlament poziva k ostrejšim sankcijam*. Evropski parlament. 24. maj 2012.
<http://www.europarl.europa.eu/news/sl/pressroom/content/20120523IPR45701/html/Razlike-v-pla%C4%8Dah-med-spoloma-Parlament-poziva-k-ostrej%C5%A1im-sankcijam> (16. 2. 2013)

- Montagu, A. *Močnejše od moških*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1970.
- Oakley, A. *Gospodinja*. Ljubljana: Lila zbirka, 2000.
- Ranke – Heinemann, U. *Katoliška cerkev in spolnost*. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1992.
- Roš, A. *Seksizem v šolskih učbenikih*. DN. Ljubljana: FDV, 1993.
- Tripkovič, M. *Seksizem v šolskih učbenikih*. DN. Ljubljana: FDV, 1992.